

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za kroatistiku
Katedra za metodiku nastave hrvatskoga jezika i književnosti
Zagreb, 10. srpnja 2015.

**INTERPRETACIJA I METODIČKI PRISTUP PROTAGONISTU
ROMANA *ORKANSKI VISOVI*, S POSEBNIM OSVRTOM NA ODNOSE
SA ŽENSKIM LIKOVIMA**

DIPLOMSKI RAD

8 ECTS

Mentor: Dr. sc. Dean Slavić

Studentica: Martina Rubić

Sažetak: Cilj je teksta ukazati na mogućnost dobre primjene romana *Orkanski visovi* u nastavi hrvatskoga jezika s učenicima srednjih škola. Naime, protagonist je primjer multidimenzionalnoga lika koji pruža mogućnost iscrpne karakterne analize na čijem se primjeru mogu iščitati elementi junaka bajronovskoga tipa. Osim toga, potiče se kritičko razmišljanje učenika o etičkim problemima u djelu, odnosno o vladanju protagonista te uzrocima i ishodima toga vladanja, te njegovu učinku na vlastiti život i život ostalih likova u romanu.

Ključne riječi: Orkanski visovi, Heathcliff, karakterizacija, bajronovski junak, interpretacija i metodički pristup

Interpretation and methodical approach to the Wuthering Heights protagonist, with a special emphasis on the relations with female characters

Summary: The aim of this paper is to draw attention to the possibility of a good use of the novel Wuthering Heights in the secondary school Croatian language classes. The protagonist is a fine example of a multidimensional character who offers the possibility of a comprehensive character analysis and who is the embodiment of the Byronic hero. In addition to that, students are encouraged to think critically about the ethical problems in the novel; that is, about the way the protagonist behaves and the causes and consequences of his behaviour, as well as the influence he has on his own life and the lives of other characters in the novel.

Key words: Wuthering Heights, Heathcliff, characterization, Byronic hero, interpretation, methodical approach

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Pripovjedač.....	5
3. Heathcliffova karakterizacija	6
3.1. Heathcliffova fizička i socijalna karakterizacija.....	8
3.1.1. Metodički pristup Heathcliffovoj fizičkoj i socijalnoj karakterizaciji	11
3.2. Heathcliffova psihološka karakterizacija.....	11
3.2.1. Metodički pristup Heathcliffovoj psihološkoj karakterizaciji	15
3.3. Heathcliffova etička karakterizacija	15
3.3.1. Metodički pristup Heathcliffovoj etičkoj karakterizaciji	17
4. Heathcliffov odnos sa ženskim likovima	18
4.1. Heathcliffov odnos s Catherine	18
4.1.1. Metodički pristup Heathcliffovu odnosu s Catherine	21
4.2. Heathcliffov odnos s Isabellom	21
4.2.1 Metodički pristup Heathcliffovu odnosu s Isabellom	22
4.3. Heathcliffov odnos s Ellen Dean	23
4.3.1. Metodički pristup Heathcliffovu odnosu s Ellen Dean	25
5. Primjer pisane priprave za sat u drugome razredu gimnazije	26
6. Anketa	49
7. Zaključak	53
8. Literatura	54

1. Uvod

Orkanski visovi isklesani su u divljoj radionici, jednostavnim alatom, domaćim materijalom. Kipar je našao granitni blok na osamljenoj vrištini; netremice ga gledajući, vidio je da bi iz te stijene mogao izvući glavu, divlju, garavu, mračnu, lik koji je odražavao barem jedan element veličanstvenosti – element moći. Klesao je grubim dlijetom, bez modela, samo prema viziji svojih razmišljanja. Vrijeme i trud dali su stijeni ljudski oblik. I eno ga kako stoji, divovski taman i namršten, pola kip i pola stijena – u pravom smislu, strašan i demonski zao, a u drugom, gotovo lijep, jer njegova je boja blaga siva, odjeća vrištinska mahovina, a vrijes sa svojim rascvjetanim čaškama i blagim mirisom raste tik do nogu tog diva. (Brontë 2013: 8).

Posljednji je ovo ulomak iz proslova Charlotte Brontë, urednice drugoga, posthumnog izdanja romana *Orkanski visovi* autorice Emily Brontë, objavljenog pod pseudonimom Ellis Bell. *Orkanski su visovi* jedini autoričin roman, objavljen u prosincu 1847. (Allen Stenevson 1988: 2).

Već nakon prvog objavljivanja *Orkanski su visovi* započeli šokirati i zbunjivati čitatelja zbog podrivanja literarnih konvencija 19. stoljeća (Almeida 2011: 49). Roman je napisan u viktorijanskome razdoblju engleske književnosti, no ne može se jednoznačno odrediti ni kao viktorijanski ni kao roman prethodnoga razdoblja – romantizma, iako sadržava elemente i romantizma i gotike (KOC 2007). Na početku djela gospodin Lockwood predstavljen je kao tipičan viktorijanski gospodin, a protuteža ovomu standardu nekoliko stranica poslije postaje Heathcliff, protagonist romana (ibid.: 118 – 119). Poput ostalih viktorijanskih pisaca i Emily Brontë obrađuje teme klasnih razlika, „stvaranja proračunatih brakova, važnosti odgoja, odnosa bogatih i siromašnih, privlačnosti društvenih ugodnosti“ (Kettle 1962: 166), a i konac romana je u tipično viktorijanskome stilu, prikazanom u brakom okrunjenoj ljubavi između Haretona i Cathy (KOC 2007: 121). Govoreći o romantičarskim obilježjima, valja najprije naglasiti romantičarsku, strastvenu ljubav između muškoga i ženskoga protagonista u djelu i Heathcliffov demonski/ bajronovski karakter (ibid.: 123), te „snažnu evokaciju prirode, pustopoljina i oluja, zvijezda i godišnjih doba, koji su bitan dio otkrivanja dinamike samoga života u djelu“ (Kettle 1962: 183). Prostor Orkanskih visova, kuće i imanja, stvara gotičku atmosferu izolacije, straha i mraka, uz snažnu prisutnost prirodnih elementa koji najavljuju promjene u radnji (Skjaldardóttir 2012: 8). S Lockwoodovim noćnim boravkom na Orkanskim visovima, odnosno ukazanjem Catherinina duha, Brontë uvodi element

nadnaravnoga u djelo. Nadalje, Heathcliff priznaje Nelly da bi umalo iskopao Catherininu tijelo nakon njezine smrti, da nije osjetio njezin duh iznad sebe (Skjaldardóttir 2012: 9). On zapravo njezin duh vidi čitavo vrijeme: „Tada sam opazila da ne gleda u zid, jer kad sam ga bolje pogledala, činilo se da gleda na nešto na udaljenosti od dva koraka ispred sebe.“ (Brontë 2013: 303). Također, na koncu se čitatelju ostavlja otvorenom mogućnost da duhovi Heathcliffa i Catherine još uvijek lutaju vrištinama. U liku protagonista sudaraju se sva tri dominantna pravca u djelu, romantizam, gotika i standardi viktorijanske književnosti.

Ovaj tekst bit će usmjeren na interpretaciju i metodički pristup protagonistu djela *Orkanski visovi*. Nakon iščitavanja elemenata junaka bajronovskoga tipa na primjeru glavnoga lika te fizičke, socijalne, psihološke i etičke Heathcliffove karakterizacije, uslijedit će osvrt na njegove odnose sa ženskim likovima. Pri analizi glavnoga lika bit će navedene mogućnosti metodičke primjene spoznaja o protagonistu u gimnazijama. Diplomski rad sadržavat će i pripremu za izvedbu sata iz književnosti koji je održan u V. gimnaziji „Vladimir Nazor“ u Splitu u drugome razredu. Na kraju sata provedena je i anketa koja je svojevrsan prikaz učeničkih reakcija i njihove recepcije djela, a protumačit će se na kraju rada. Sat koji je održan u V. gimnaziji imao je fragmentarni pristup, a odabrani su ulomci priloženi u pripremi.

2. Pripovjedač

Dva su temeljna pripovjedača u *Orkanskim visovima* – John Lockwood i Nelly Dean, a uz njih u 13. poglavlju ulogu pripovjedača nakratko preuzima i Isabella Linton jer Nelly čita njezino pismo. Prema podjeli koju uvodi Gerard Genette, svi se ovi pripovjedači mogu nazvati homodijegetičkima jer su ujedno i likovi u djelu (Lethbridge i Mildorf 2004: 56). Uokvirenu strukturu romana čini Lockwoodovo pripovijedanje jer ova osoba, došavši na Drozdov majur i Orkanske visove, upoznaje tajanstvenu obitelj koji živi gotovo u izolaciji. Preostali je dio romana Nellyjina pripovijest gospodinu Lockwoodu o dvama obiteljima i njihovim dvjema generacijama (Shunami 2015: 449). Kettle za njih govori da su „dva najnormalnija čovjeka u knjizi“ (Kettle 1962: 168) te da je njihova funkcija da ne udalje pripovijest od stvarnosti i učine je vjerodostojnom, da komentiraju sa stajališta zdravoga razuma i time otkriju njegovu nedostatnost (ibid.).

Prvi je pripovjedač bio predmetom brojnih rasprava, a Worth u svojem članku *Emily Brontë's Mr. Lockwood* zaključuje kako je lik gospodina Lockwooda izvor komičnoga u djelu koje proizlazi iz nesklada u načinu na koji lik opisuje samoga sebe i onoga što čitatelj može

zaključiti o njemu iz njegovih postupaka, te da je upravo Lockwoodov samoopis izvor informacija o Heathcliffovoj osobnosti, primjerice, naglašenoj mizantropiji (Worth 1958).

Iako je već Charlotte Brontë u Proslovu djela napisala da je lik Nelly Dean „uzorak istinske dobrohotnosti“ (Brontë 2013: 7), autori poput Hafleya (1958) govore o Nelly kao o negativnome, zlome liku u djelu (*the villain*), a Shunami (2015) piše o nepouzdanosti njezina pripovijedanja. Nelly uistinu utječe na tijek radnje, primjerice prekasno otkriva Catherine za Heathcliffovu prisutnost tijekom njihova razgovora o njezinoj udaji, skriva Catherininu stanje od Lintona koji se poslije i srdi na nju te ne govori Lintonu o tajnim sastancima i dopisivanjima mlade Cathy i Lintona. Nelly, prema Hafleyu, kontrolira tijek radnje i uzrokuje brojne nesreće svojih gospodara te na kraju preuzima kontrolu nad preostalim likovima – Josephom, Cathy i Haretonom (Hafley 1958). Emily Brontë njezinu pravu narav izražava tek u nekoliko rečenica:

Sjela sam na stolicu i njihala se na njoj, oštro koreći samu sebe zbog zanemarivanja dužnosti, zbog čega su, kako sam tada mislila, potekle sve nesreće mojih poslodavaca. No znala sam da to zapravo nije istina, ali tako sam razmišljala te nesretne noći, pa sam čak više krivila sebe nego Heathcliffa (...) (Brontë 2013: 255).

Misli se doimaju gotovo kao autoričina molba čitatelju da bude svjestan njezina karaktera (Hafley 1958: 212).

3. Heathcliffova karakterizacija

Središte nastavnoga sata posvećenoga *Orkanskim visovima* interpretacija je glavnoga lika, Heathcliffa. „Interpretacijom književnog lika treba ostvariti sustav spoznaja o liku, koje se čitaocu otkrivaju i u prvom dodiru s književnim djelom (faza doživljavanja i faza emocionalne aktivnosti) i prilikom istraživačko-analitičkog procesa (faza intelektualne aktivnosti).“ (Diklić 1989: 13). Ona ima, prema Dikliću, višestruku zadaću: „razviti i njegovati estetsku senzibilnost za književni lik; pokrenuti učenikovu emocionalnu, intelektualnu (osobito promatračku i istraživačku) i stvaralačku aktivnost; razviti sposobnosti kritičke ocjene i procjene idejnih, estetskih, etičkih, socioloških i drugih određenja lika te otkriti psihološko-spoznajne odrednice književnoga lika.“ (ibid.). Metodička interpretacija protagonista u eksperimentalnome satu (sadržana u pripremi) u ovome se tekstu temelji (prema Dikličevoj klasifikaciji) ponajprije na promatranju i tumačenju strukture lika (fizička,

socijalna, etička i psihološka karakterizacija), a uključeno je i oblikovanje lika stvaralačkim tehnikama. Naime, s obzirom na to da je riječ o fragmentarnome pristupu i da učenici nisu u cijelosti pročitali roman, oni dobivaju nastavne listiće na kojima je uvodni ulomak koji nastavnik interpretativno čita na početku sata te na osnovi kojega učenicima postavlja različita istraživačka, argumentacijska (potkrijepljivanje tvrdnje citatom iz teksta), eksplikacijska, pa i problemska pitanja (razlozi Catherinina izbora). Na nastavnim listićima nalazi se i devet citata iz djela koji se povezuju s određenim tipom karakterizacije protagonista i određenom pripovjednom tehnikom, a koje učenici trebaju odrediti (primjena zadataka usmjerenoga čitanja i čitanja sa zadatkom). Na taj se način učenici uvode u pojmove: „karakterizacija lika pomoću opisa, karakterizacija lika pomoću dijaloga i monologa i karakterizacija lika pričanjem druge osobe o liku.“ (ibid.: 57). Na razini čitavoga sata može se govoriti i o interpretaciji lika s gledišta kriterija stilske epohe (ibid.: 77) jer protagonista odlikuju neke od osobina bajronovskoga lika.

Razred u kojemu je održan nastavni sat tek je započeo s tumačenjem romantizma, stoga je i priprema prilagođena toj činjenici. Inače, bolje bi bilo roman tumačiti u razredu kojemu su značajke junaka bajronovskoga tipa već poznate, pa bi ih učenici lakše i prepoznali.

Thomas B. Macaulay, prema *The Oxford Companion to English Literature*, bajronovskoga junaka definira kao ponosna čovjeka, ćudljiva, podrugljiva i cinična, puna prkosa, ali i bijede u duši, neumoljiva u osveti i sposobna za jake osjećaje (Drabble 2000: 158). U romanu se može pronaći potvrda za svaki dio definicije, osobito za neumoljivost njegove osvete i jačinu osjećaja za Catherine koja se pokazuje kao pokretačka sila u Heathcliffovu životu. Na svojem osvetničkom putu, protagonist gotovo ne pokazuje milost ni prema kojemu liku. Njegova prividna emocionalna hladnoća očigledna je jer je jedini osjećaj koje pokazuje i koji ima zapravo potisnut – ljubav prema Catherine. Ne preže ni pred čime, ne mari ni za čije mišljenje, naglašen je njegov beskompromisni individualizam i mizantropija. U sukobu je s konvencionalnim moralom (Drabble 2000: 158) i svime što ga okružuje, izoliran je od društva te pokazuje prijezir prema ljudima u svojoj okolini. Njegovo podrijetlo mistično je, kao i ponovni povratak, a u obiteljskome smislu Heathcliff je obeskorijenjen. Sve nabrojene značajke povezuju se s bajronovskim junakom, te bi ih učenici, i na temelju fragmentarnoga pristupa romanu (uz nastavnikove dodatne napomene i objašnjenja) mogli zapaziti. Ukoliko se tema obrađuje u nekome od razreda kojemu je pojam bajronovskoga junaka već poznat, može se primijeniti komparativni pristup u interpretaciji lika (Diklić 1989: 70) uspoređivanjem osobe s nekim od bajronovskih junaka koji se tumače u srednjoj školi

(primjerice, Childeom Haroldom). No, valja napomenuti kako ove karakteristike ne predstavljaju Heathcliffov lik u cijelosti, već samo jedan njegov dio jer, kako Kettle tvrdi, većina onih koji ga negativno ocjenjuju i u njemu vide ponovno oživljenoga demonskoga junaka zapravo ne zapažaju njegov značaj, ne prepoznaju njegovu moralnu snagu (Kettle 1962: 175). Dakle, Heathcliff nadilazi granice bajronovskoga junaka.

3.1. Heathcliffova fizička i socijalna karakterizacija

U 19. stoljeću putovanja u inozemstvo i trgovina postaju uobičajena pojava, te se ljudi sve više počinju zanimati za zanimljivosti donesene izdaleka (Almeida 2011: 59). Heathcliff se može držati jednom od njih, a njegovo podrijetlo budi znatiželju u čitatelju, ali i u likovima u djelu (ibid.). Heathcliff je na samome početku opisan kao *prljavo, odrapano, crnokoso dijete, tamno kao da je vražje* (Brontë 2013: 39) koje je gospodin Earnshaw našao *gladna i bez doma i gotovo nijema na ulicama Liverpoola pa ga je ondje pokupio i pitao tko mu je gazda* (ibid.). Nelly nastavlja govoreći kako *ni živa duša nije znala čiji je*, a gospođa Earnshaw ga, prema Nellyjinim riječima, naziva *ciganskim derištem* (ibid.). Lik ciganskoga podrijetla označava drugost, drugoga u engleskoj literaturi 19. stoljeća, ali i socijalnu marginalizaciju, otuđenost, bezakonje i nomadstvo (Epstein Nord 1998: 181). Figura Ciganina može se uočiti u brojnim djelima ženskih autorica nastalima sredinom 19. stoljeća poput *Orkanskih visova*, *Jane Eyre* (Charlotte Brontë), *The Mill on the Floss* i *Spanish Gypsy* (George Eliot) (Epstein Nord 1998: 190). Romantična veza ili brak s takvim figurama predstavljaju pristup glavne junakinje nekonvencionalosti (ibid.: 207). Misterij Heathcliffova rođenja, podrijetla i rase ostaje neriješenim do kraja romana: „On je onaj čudni dar što ga je moj pokojni susjed donio s puta u Liverpool – sin nekakva indijskog, američkog ili španjolskog mornara“ (Brontë 2013: 51).

U početku je Heathcliffu pružena prigoda za obrazovanje i kulturno uzdizanje u liku gospodina Earnshawa koji ga je volio kao svoje dijete, ali mu je ta prilika nakon Earnshawove smrti oduzeta zbog Hindleyjeve odluke vođene ljubomorom. Spušta ga na razinu običnoga sluga (Skjaldardóttir 2012: 12) i radnika na imanju, te ga vrijeđa i ponižava:

Kao prvo, dotad je već izgubio sve što je stekao početnom naobrazbom: stalan naporan rad, koji je počinjao rano ujutro i završavao kasno navečer, ugušio je svu negovu nekadašnju radoznalost, želju za znanjem i ljubav prema knjigama i učenju. Njegov osjećaj superiornosti, ucijepljen u djetinjstvu milošću staroga gospodina Earnshawa, izbljedio je. Dugo se borio da održi korak s Catherine u učenju, a zatim odustao; i nije

uspio popeti se stepenicu više kada je otkrio da mora neizbježno pasti ispod svoje negdašnje razine. Njegova vanjština bila je u skladu s njegovim duhovnim propadanjem: korak mu je bio trom, izgled prostački; njegova prirodna povučenost prerasla je u gotovo idiotsku mrzovolju i nedruželjubivost. Vidljivo je uživao u tome da prema sebi potiče odbojnost, a ne poštovanje svojih malobrojnih poznanika. (Brontë 2013: 69).

„Catherine i Heathcliff bune se protiv režima u kojem Hindley i njegova žena sjede pokraj vatre u tupoj udobnosti, dok su njih poslali u luk ormana i prisilili da za dobro svojih duša čitaju *Široki put ka propasti duše* pod pokroviteljstvom prijetvornog licemjera Josepha.“ (Kettle 1962: 172). Oni bacaju svoje knjige u štenaru i ovom pobunom Heathcliff odmah, u početnom dijelu knjige, dobiva naše simpatije jer je on na strani čovječnosti, te smo uz njega kao što smo uz Olivera Twista (ibid.).

Heathcliffov izgled i vladanje dodatno su naglašeni suprotstavljanjem drugoga lika protagonistu, Edgara Lintona. Dječak Heathcliff zaželio je biti sličnijim upravo Lintonu: „Ma, Nelly, mogao bih ga srušiti i dvadeset puta, ali to ne bi poružnilo njega niti uljepšalo mene. Kad bih barem imao svijetlu kosu i bijelu put i bio lijepo odjeven i znao se ponašati, imao priliku da budem bogat kao on.“ (Brontë 2013: 57). Da bi ga utješila, Nelly mu kazuje o važnosti dobrote koja utječe i na fizički izgled čovjeka te pobuđuje njegovu maštu izmišljanjem pripovijesti o njegovu podrijetlu: „Tko zna, nije li tvoj otac kineski car, a majka indijska kraljica, pa svatko od njih može tjednim prihodom kupiti Orkanske visove i Drozdov majur zajedno?“ (ibid.). Iz njezine pripovijesti zapravo saznajemo više o njenoj budućnosti, nego o prošlosti jer on uistinu postaje dovoljno bogat da kupi oba imanja (Epstein Nord 1998: 197).

Nakon prijelomnog trenutka u Heathcliffovu životu – saznanja da će se Catherine udati za Lintona, Heathcliff nestaje. U živote stanara Orkanskih visova i Drozdova majura vraća se promijenjen čovjek:

Izrastao je u visoka, snažna i stasita muškarca, pa se moj gospodar uz njega doimao slabašno i mlađahno. Njegovo uspravno držanje dalo je naslutiti da je bio u vojsci. Izgledao je mnogo starije, a crte njegova lica odavale su veću odlučnost nego u gospodina Lintona; doimalo se inteligentno i nije pokazivalo nikakve znakove nekadašnjeg ponižavanja. No ispod njegovih obrva i iz crnih vatrenih očiju ipak je

vrebalo polucivilizirano divljaštvo, ali ono je bilo zatamljeno, pa je njegovo ponašanje bilo čak otmjeno, bez ikakve grubosti, premda kruto da bi bilo prijazno. (Brontë 2013: 91).

Također, tijekom trogodišnje odsutnosti na nepoznat način stječe veliko bogatstvo te se na taj način stvara dodatno misteriozno okružje oko glavnoga lika (Skjaldardóttir 2012: 12): „Nitko ne zna koliko ima novca, a svake godine ima sve više.“ (Brontë 2013: 36). Nije poznato ni kamo Heathcliff nestaje, pa uz njegovo porijeklo, mjesto na kojem je boravio tri godine ostaje prazno mjesto u romanu (Slavić 2011: 19). U članku *Heathcliff's Country* autorica Hope Dodds poistovjećuje prostor Heathcliffova podrijetla s prostorom, mjestom na koje nestaje na tri godine te tvrdi da su trag za otkrivanje toga mjesta imaginarna kraljevstva koja su sestre Brontë izmislile u djetinjstvu i s kojima su se 'igrale' ostatak svojih života (Hope Dodds 1944: 116).

Heathcliffov socijalni status ukratko sažima Nelly, predstavljajući ga g. Lockwoodu: „On vam je kukavičje jaje, gospodine – znam sve o tome, samo ne znam gdje je rođen i tko su njegovi roditelji i kako je došao do prvog novca.“ (Brontë 2013: 38).

Iako Lethbridge i Mildorf u svojem priručniku tvrde da je Heathcliff višedimenzionalan, ali statičan lik jer opsesivno voli Catherine i mrzi sve ostale likove od ranoga djetinjstva do smrti (Lethbridge i Mildorf 2004: 53), ipak se može govoriti o dinamičnosti ove osobe jer dinamika podrazumijeva promjene. Već je u ovome odjeljku jasno da se lik mijenja u fizičkome i socijalnome smislu, a nije neodgovorno tvrditi i o promjenama povezanim s njegovim karakterom.

U socijalnome smislu Heathcliff još napreduje do kraja romana postavši vlasnikom i Orkanskih visova i Drozdova majura, no njegov se fizički izgled mijenja, odražavajući na taj način *nemir* i *tjeskobu* koju je osjećao: „Te upale crne oči! Taj osmijeh i sablasna bljedoća.“ (Brontë 2013: 302).

U prvom Heathcliffovu opisu spominje se mogućnost da je potekao od samoga vraga te se o njemu govori u srednjemu rodu („it“), dodatno ga lišavajući na taj način ljudskih karakteristika od najranije dobi. Uz to, često je uspoređivan sa životinjama čime se naglašava divljaštvo i veza s prirodom (Almeida 2011: 57). Također, u djelu postoji mnogo dijaboličkih konotacija vezanih uz Heathcliffa, primjerice, oluja i grmljavina koje su popratile njegov nestanak s Orkanskih visova, a kojima su često popraćeni dolazak i odlazak vraga u

faustovskim pripovijestima (Thormählen 1997: 194). Zato Thormählen implicira kako se Heathcliffovo podrijetlo, ali i novostečeno bogatstvo i socijalni status, može objasniti faustovskim dogovorom, odnosno paktom s vragom.

3.1.1. Metodički pristup Heathcliffovoj fizičkoj i socijalnoj karakterizaciji

Ako se romanu pristupa fragmentarno, kao u slučaju eksperimentalnoga sata u ovome tekstu, učenici na temelju čitanja odabranih ulomaka određuju Heathcliffovu fizičku i socijalnu karakterizaciju u djetinjstvu i nakon povratka na Orkanske visove uz pomoć ulomaka na nastavnim listićima. Uočavaju multidimenzionalnost i dinamičnost protagonista te ih nastavnik može potaknuti na raspravu o praznim mjestima u romanu i njihovu učinku na glavni lik i njegovu karakterizaciju, te na cjelokupni roman.

Kada bi se u nastavi čitao cjelokupni roman, učenici bi dobili zadatak prije lektirnoga sata da odrede fizičku i socijalnu karakterizaciju protagonista u romanu i da svoje tvrdnje potkrijepe citatima. Na taj bi se način lik mogao sagledati u cijelosti jer fragmentarni pristup nužno onemogućuje uvid u cjelokupnost lika. Također, učenici bi u tekstu trebali uočiti kojim nazivima drugi imenuju/ opisuju Heathcliffa.

3.2. Heathcliffova psihološka karakterizacija

Čitatelj se u djelu prvi put susreće s nekim Heathcliffovim osjećajem (Craik 1968: 24) kada, nakon što sazna da se Catherine ukazala njegovu gostu, u sobi neobuzdano jecajući doziva njezino ime:

Popeo se na krevet i s jakim trzajem otvorio prozor i, dok ga je gurao, briznuo je u neobuzdan, nadasve emotivan plač. „Uđi, uđi!“, jecao je. „Cathy, daj uđi! Oh uđi... još jedanput! O, srce moje, ljubavi! Čuj me ovaj put, Catherine, čuj me napokon! (Brontë 2013: 32).

Heathcliffovi osjećaji prema Catherine pokreću ovoga protagonista, a pripovijest o njihovoj ljubavi postaje središte njegova života i čitavog romana (usp. Kettle 1962: 169). Često je okarakteriziran kao glavni negativni lik u romanu koji dominira radnjom te čija strast i moć iznova šokiraju i zadivljuju čitatelja (Skjaldardóttir 2012: 13). Sa svojim dolaskom na Orkanske visove Heathcliff unosi kaos u nekoć skladni obiteljski dom (Thormählen 1997: 192). No, saznaje se da se u djelu radi o dobrome dječaku (Perić 2013: 313). Heathcliffovo početno „demonско“ ponašanje rezultat je borbe da bude prihvaćen u obitelji koja ga u

početku odbija (McKinstry 1985: 143). Dijete sa smrću gospodina Earnshawa gubi sigurnost u Orkanskim visovima, a daljni Hindleyjev *postupak prema Heathcliffu bio je dovoljno opak da sveca pretvori u đavla* (Brontë 2013: 65).

Backler (1952) raspravlja o važnosti sedmoga poglavlja za razvoj Heathcliffove osobnosti. Naime, nakon što se vrati s Drozdova majura, Catherine se ruga Heathcliffovu izgledu što u početku izaziva njegovu ljutnju, a poslije želju da bude sličniji novoj Catherine i Lintonovima: „Nelly, uredi me da pristojno izgledam, hoću biti dobar.“ (Brontë 2013: 56). Dok mu Nelly objašnjava kako mora promijeniti ne samo svoj izgled, već i svoje vladanje, Heathcliff tužno ustanovljuje: „Drugim riječima, moram poželjeti velike plave oči Edgara Lintona i glatko čelo. Ja to i želim – ali time ih neću dobiti.“ (Brontë 2013: 57). Backler naglašava važnost trenutka koji u radnji slijedi, a u kojemu je Heathcliff u potpunosti spustio svoj štit nakon duge unutarnje borbe i želio se pridružiti zajedničkim socijalnim aktivnostima dviju obitelji što je Hindley nagradio „nožem u leđa“, ružnim riječima i zaključavanjem u sobu (Backler 1952: 53). Prema Backleru, ovo je trenutak u kojem Heathcliff od dječaka postaje muškarac.

Sljedeći presudan trenutak za razvoj Heathcliffove osobnosti, ali i čitave fabule jest Catherininino priznanje Nelly o odluci o udaji za Edgara Lintona. Heathcliff čuje samo dio razgovora koji se odnosi na njezinu udaju, ali ne i dio u kojem ona priznaje svoju vječnu i nepromjenjivu ljubav za njega: „I da onaj opaki čovjek u kući nije onako ponizio Heathcliffa, ne bih ni pomislila na to. Ponizila bih se kad bih se sada udala za Heathcliffa; stoga on nikada neće znati koliko ga volim...“ (Brontë 2013: 78). Svojim riječima Catherine daje Heathcliffu razlog za odlazak i pojačava njegovu želju za osvetom, imenujući Hindleyja kao razlog njihove razdvojenosti (Craik 1968: 16). Catherine izdaje Heathcliffa odabравši Edgara Lintona i ljepšu i udobniju stranu buržoaskoga života; njoj počinje smetati Heathcliffov nedostatak kulture (Kettle 1962: 173).

Mnogi autori, poput Kettlea (1962) i Skjaldardóttira (2012), Almeida (2011) i Gregoryja (2004) tvrde kako Orkanski visovi i Drozdov majur predstavljaju dva oprečna svijeta. Drozdov majur često se povezuje s civiliziranošću, materijalizmom, svijetom buržoaskih principa i vrijednosti srednjega staleža, udobnošću i konformizmom, a Orkanski visovi predstavljaju sve suprotno rečenomu. Izabравši Drozdov majur, materijalno blagostanje i socijalne konvencije, Catherine je izdala Heathcliffa, sebe i duhovno bogatstvo Orkanskih visova (Almeida 2011: 60). „Mi i dalje suosjećamo s Heathcliffom, čak i poslije njegova

vjenčanja s Isabellom, jer nas Emily Brontë uspijeva uvjeriti da Heathcliff zastupa nešto moralno nadmoćnije od onoga što zastupaju Lintonovi.“ (Kettle 1962: 174). Heathcliff suočen s Catherine koja umire bezobziran je, umjesto utjehe koju čovjek obično daje drugome na smrtnoj postelji, on analizira sve što je ona učinila (ibid.: 176):

Sad mi pokazuješ kako si okrutna – okrutna i lažna. Zašto si me prezrela? Zašto si prevarila vlastito srce, Cathy? Nemam ni riječi utjehe. Ti ovo zaslužuješ. Ubijaš samu sebe. Da, možeš me ljubiti i plakati, izmamiti mi poljupce i suze; oni će te satrti, prokleti te. Ljubila si me – pa kakvo si pravo imala da me napustiš? Kakvo pravo – odgovori mi – radi bijedne naklonosti prema Lintonu? Ti si nas rastavila svojom voljom, a ne ni patnja, ni poniženje, ni smrt, ni išta na što bi nas mogli osuditi Bog ili Sotona. Ja ti nisam slomio srce – ti si ga slomila i, slamajući ga, slomila si i moje. To gore po mene što sam jak. Želim li živjeti? Kakav će to život biti kad ti... Oh, Bože, bi li ti htjela živjeti, a da ti duša bude u grobu? (Brontë 2013: 151 – 152).

„Ovo je jedan od najsurovijih ulomaka u čitavoj književnosti, ali ujedno i jedan od najdirljivijih. U dijelu knjige koji slijedi nakon Catherinine smrti Heathcliff nastavlja osvetu koju je započeo svojom ženidbom s Isabellom.“ (Kettle 1962: 176 – 177). I nakon smrti, Catherine ostaje Heathcliffova pokretačka sila, a tek 17 godina poslije čitatelj saznaje i za njezinu duhovnu prisutnost u njegovu životu (Craik 1968: 22), za koju je sam Heathcliff molio:

(...) rekla si da sam te ja ubio – neka me onda progoni tvoj duh. Budi uvijek sa mnom – poprimi bilo koji oblik – izludi me! Samo me nemoj ostaviti u ovom bezdanu u kojem te ne mogu naći.! Oh, Bože! Ovo je nezamislivo. Ne mogu živjeti bez svog života! Ne mogu živjeti bez svoje duše! (Brontë 2013: 158).

U razdoblju između Catherinine i Lintonove smrti, u kojem Heathcliff ostvaruje svoju osvetu, pripovjedač ističe njegovu moć da potiče strah i mržnju što se postiže ne samo njegovim okrutnim činovima, nego i utjecajem koji ima na druge likove u romanu (Craik 1968: 31).

„U trenutku njegova užasnog trijumfa“ (Kettle 1962: 179), Heathcliffova se „osvetnička tragedija“ završava (Thormählen 1997: 197) ulaskom u Orkanske visove gdje zatiče Haretona i Cathy kako zajedno čitaju i uče: „Oboje su istodobno podigli glavu i susreli se s pogledom gospodina Heathcliffa. Možda niste opazili da su njihove oči vrlo slične i da su to oči Catherine Earnshaw.“ (Brontë 2013: 295). Thormählen ističe kako nije pretjerano govoriti da

je „ljubav ugasila njegovu želju za osvetom“ jer Heathcliff uskoro izriče poznate rečenice koje svjedoče o njegovoj promjeni:

Moji stari neprijatelji nisu me pobijedili; sada bi bio pravi trenutak da se osvetim njihovim predstavnicima. Mogao bih to učiniti, i nitko me ne bi mogao spriječiti. No, gdje je smisao svega toga? Nikoga mi se ne tuče, ne mogu se potruditi ni da podignem ruku! Kao da sam se cijelo vrijeme trudio da pokažem lijepu crtu velikodušnosti. Daleko od toga: izgubio sam sposobnost uživanja u njihovu uništenju, a i prelijen sam da nešto uzalud rušim. (Brontë 2013: 296).

„Cathy i Hareton ne znače u romanu jednostavno obnovljenu Catherine i Heathcliffa“, no „kada Hareton, koji ga voli, priskače u pomoć Cathy kada je on udara, Heathcliffu postaje jasno sve značenje njegova vlastitog odnosa prema Catherine, i on postaje svjestan da u osjećaju koji postoji između Cathy i Haretona ima nečeg podudarnog.“ (Kettle 1962: 180). Njihovo je združivanje bio ključan trenutak koji se može držati trenutkom Heathcliffove promjene. „Jer sada je Heathcliff prvi put suočen ne s onima koji prihvataju vrednote Drozdova majura, već s onima koji dijele njegove vlasti, ta divlja nastojanja da održi svoja prava, ma kako bila neznatna sličnost među njima.“ (ibid.). Kettle tvrdi kako je Catherine morala pogledati u lice izdaji svoje ljubavi i suočiti se s njom, te da isto mora učiniti i Heathcliff. „Istina je da Heathcliff prestaje biti izrabljivan, ali je također istina da u onoj mjeri u kojoj prihvaća mjerila vladajuće klase, gubi ljudske vrednote koje su prisutne u njegovoj ranoj pobuni i njegovoj ljubavi prema Catherine.“ (ibid.: 183).

Heathcliff se, kako sam kaže, ne kaje za ono što je učinio; on ima *jednu želju koju svim svojim bićem i sposobnostima žarko želi ostvariti* (Brontë 2013: 298) – konačno sjedinjenje s Catherine. Pri kraju je fizički i psihički rastrojen, a Nelly ga pokušava umiriti i nagovoriti da jede, na što on odgovara da: „To je kao da kažeš 'miruj' čovjeku što se bori s valovima nadomak obale. Najprije se moram dokopati obale, a tek onda mirovati (Brontë 2013: 305). Heathcliff joj napominje: „Kažem ti da sam već skoro stigao na svoje nebo, a nebo drugih ljudi za mene nema nikakvu vrijednost niti me se tiče.“ (Brontë 2013: 305). Heathcliff umire s rukom ispruženom kroz otvoren prozor, koji u djelu simbolizira i odvojenost i ponovno združivanje (usp. van Ghent 1952: 193), na istome mjestu gdje je na početku romana nakon Lockwoodova sna dozivao Catherine da uđe.

3.2.1. Metodički pristup Heathcliffovoj psihološkoj karakterizaciji

Psihološkom karakterizacijom lika učenik bi trebao istražiti emocionalni i voljni život lika, njegova svjesna i podsvjesna stanja te moguće motivacije za njegovo djelovanje (Diklić 1989: 91). U fragmentarnome pristupu romanu, Heathcliffovoj psihološkoj karakterizaciji najbolje je pristupiti pomoću njegova odnosa s Catherine (detaljnije o odnosu s Catherine u odjeljku 4.1.). U pripremi za eksperimentalni sat odabrana su dva takva ulomka (Catherinin odluka o udaji i Heathcliffov monolog na njezinoj samrtnoj postelji) koja se mogu pročitati u prilogu pripremi. Psihološka se karakterizacija u pripremi ostvaruje pitanjima i zadacima koji su usmjereni na izravnu i neizravnu spoznaju njegovih psihičkih osobina (ibid.: 92). Najvažnije je da učenici shvate Catherininu presudnu ulogu u Heathcliffovu životu, te posljedice koje je ta ljubav za njega imala. Također, učenicima mogu biti predstavljeni i drugi važni trenutci u životu protagonista, poput gore već spomenutoga, kada Hindley Heathcliffovo nastojanje da bude bolji nagrađuje kaznom. Ukoliko se radi o jednome školskome satu (kao u slučaju ovoga teksta), svakako treba izdvojiti i citat koji sugerira Heathcliffovu promjenu (pruženo na kraju pripreme) zbog isticanja moralne pouke o uzaludnosti ljudske osvete. Ako bi se djelo tumačilo više školskih sati, promjeni koja nastupa u protagonistu trebalo bi posvetiti više vremena pa i potaknuti raspravu o problemu osvete.

3.3. Heathcliffova etička karakterizacija

Etičkom se karakterizacijom „istražuju moralna htijenja, moralni čini i postupci, moralni nazori i djelovanje lika, odnosno ljudsko i društveno opredjeljenje lika s obzirom na pojedinca i kolektiv, međusobni odnosi likova uopće: stav lika prema svijetu (prirodi i društvu) i njegove moralne osobine u odnosu prema drugima.“ (ibid.: 83) U ovome tekstu etička se karakterizacija usredotočuje na Heathcliffov odnos i stav prema drugim likovima, odnosno prema svojoj sredini. U odnosu prema drugim likovima najbolje se primjećuje Heathcliffova osvetoljubivost, manjak suosjećanja i topline (Almeida 2011:59). Hindleyju, koji ga, nakon očeve smrti, spušta na razinu sluge, na taj način odvajajući ga od Catherine – psihološki, fizički i socijalno (Bell 1962: 190), osvećuje se vrlo brzo nakon svojega povratka. Uništava ga najprije financijski, a potom dovodi do potpunoga psihičkog rastrojstva. Nakon njegove smrti vidljiv je i prijelaz Heathcliffove želje za osvetom i na drugu generaciju (Skjaldardóttir 2012: 15) – njegova sina Haretona: „A sada si moj, lijepi moj dečko! I vidjet ćemo hoće li jedno drvo rasti krivo kao i drugo kad ga savija isti vjetar.“ (Brontë 2013: 175). Heathcliff se odlučuje prema dječaku ponašati na jednak način kao što se i Hindley vladao prema njemu

(usp. Skjaldardóttir 2012: 13): „Stoga je Heathcliff, zlonamjerno, čvrsto odlučio da od njega napravi životinju; nitko ga nije učio čitati ni pisati, nitko ga nikada nije korio zbog loših navika, ako nisu ljutile njegova skrbnika, nikada ga nitko nije poveo putem vrlina niti upozoravao na mane.“ (Brontë 2013: 185). Nagon za osvetom Hindleyju jasno se vidi kada Heathcliff instinktivno i slučajno spašava malenoga Haretona, nakon čega Nelly ovako opisuje njegovu reakciju:

Ono je izražavalo, jasnije od riječi, najžešću bol što je sebe pretvorio u sredstvo za sprečavanje vlastite osvete. Da je bila tama, on bi valjda bio pokušao ispraviti tu pogrešku time što bi smrskao Haretonovu lubanju na stubama; no mi smo bili očevici dječakova spasa. (Brontë 2013: 73).

Heathcliff se ženi Isabellom Linton samo kako bi se osvetio Edgaru, a dijelom i Catherine (ibid.: 59):

Želim da budeš svjesna činjenice da znam kako si odvratno postupila prema meni – Odvratno! Čuješ li?... I blesava si ako sebi umišljaš da ja to ne opažam; i slaboumna si ako misliš da se mogu utješiti slatkim riječima; a ako zamišljaš da ću trpjeti ne osvetivši se, uvjerit ću te u suprotno u najskorije vrijeme! U međuvremenu ti hvala što si mi odala tajnu svoje šurjakinje, kunem se da ću to itekako iskoristiti! (Brontë 2013: 108).

U razgovoru s Catherine, Heathcliff predskazuje Isabellinu budućnost u Orkanskim visovima:

Čula bi čudne stvari kad bih živio sam s tim odvratnim, sladunjavim, voštanim licem. Najnormalnije bi bilo svaki dan obojiti to blijedo lice duginim bojama i plave oči pretvoriti u crne: one odvratno nalikuju na Lintonove i potiču prezir. (Brontë 2013: 102).

U svojoj osveti Edgaru Lintonu, iskorištava i svojega sina, Lintona Heathcliffa i Edgarovu kćer, Cathy – koje prisiljava na brak.

Heathcliff na svoje neprijatelje s punom bezobzirnošću primjenjuje njihovo vlastito oružje, protiv njih okreće njihova vlastita mjerila, novac i brak iz koristi, a ono što njegovu maštu posebno golica vrhunski je trijumf vladajuće klase – u Haretonu, dječaku kojega ponižava, pobuđuje duboku i strastvenu privrženost (Kettle 1968: 178). Heathcliff svojim žrtvama daje ironičnu sliku njihove potisnute važnosti, a groteskno ističući karakteristike onih koje

svrgava, njegova djela otkrivaju snagu elemenata koji su izgradile ta obilježja. (Vine 1994: 342). Usprkos svemu što on jest i što čini, čitatelj i dalje osjeća simpatiju prema Heathcliffu – ne zato što ga brani, već zato što s njime suosjeća i shvaća duboke i složene okolnosti koje stoje iza njegovih postupaka (ibid.: 177 – 178).

Njegova želja za osvetom i užitak u nanošenju boli drugima mogu se sažeti u jednoj njegovoj izjavi:

Nemam samilosti! Što se crvi više grče, više ih želim gaziti. To je poput moralne zubobolje, što je bol veći, ja snažnije škrgućem. (Brontë 2013: 144).

3.3.1. Metodički pristup Heathcliffovoj etičkoj karakterizaciji

„U interpretaciji lika teško je strogo razlučiti etičku karakterizaciju od psihološke. Tim više što i pojmovno (terminološki) nisu precizno razlučene etičke kategorije od psiholoških.“ (Diklić 1989: 84). U pripravi koja će uslijediti u 5. odjeljku odabrani su neki od reprezentativnih citata koji se tiču Heathcliffova odnosa prema drugim likovima, uključujući i posljednji citat iz prethodnoga odjeljka. Neki od tih citata odnose se istodobno i na etičku i na psihološku karakterizaciju, što se može nazvati etičko-psihološkom karakterizacijom (ibid.: 86). Ipak, bilo bi poželjno da nastavnik pomogne učenicima u razdvajanju etičkih osobina od psiholoških. Svrha odabranih dijelova teksta jest da učenici shvate narav osвете glavnoga lika, koja nije samo unutarnja pobuda, nego osveta koja ima i djelatnu snagu. Kada učenici zapaze njegov uzorak okrutnoga vladanja prema većini likova, lakše će shvatiti kako ga etički okarakterizirati te izgraditi kritički odnos prema njegovim postupcima.

Heathcliffovoj etičkoj karakterizaciji može se pristupiti i na drugačiji način (u fragmentarnome pristupu). Učeniku se, primjerice, mogu podijeliti nastavni listići koji bi kronološki prikazivali njegovo vladanje prema jednome od likova, i razornu moć koju je takvo ponašanje imalo za život odabranoga lika (na primjer, Catherine Linton, Hindley Earnshaw, Isabella Linton). Na kraju bi se takve analize prikazala i sinteza odnosa prema drugim likovima, te bi učenik na taj način bolje pronikao u moralni, unutarnji svijet protagonista.

4. Heathcliffov odnos sa ženskim likovima

4.1. Heathcliffov odnos s Catherine

„Pripovijest o Heathcliffu i Catherine središte je knjige, no nije lako točno odrediti kakvoću osjećaja koji ih vežu. Heathcliff povodom Catherinine smrti viče: „Ne mogu živjeti bez svojega života! Ne mogu živjeti bez svoje duše!“ (Brontë 2013: 158). Ovdje se priopćava osjećaj bliskosti koja je dublja od seksualne privlačnosti, nešto što se ne može opisati samo kao romantična ljubav. Ova je bliskost iskovana u pobuni.“ (Kettle 1968: 169). Naime, gospodin Earnshaw prema Heathcliffu postupa kao prema jednome od svoje djece, možda i bolje. No, nakon njegove smrti, Hindley ga „vrijeđa i ponižava“ (ibid.). Catherine i Heathcliff bune se protiv Hindleyeva režima, okrećući se jedno prema drugome. „On, izbačeni izopćenik, okreće se k živahnoj, smjeloj, neustrašivoj djevojci koja mu jedina pruža ljudsko razumijevanje i prijateljstvo. A ona, rođena u svijetu Orkanskih visova, osjeća da se mora potpuno povezati s njime u njegovoj pobuni protiv tiranije Earnshawovih i svega što ta tiranija sa sobom donosi ako želi postići potpunu ljudskost, biti vjerna sebi kao ljudskome biću.“ (ibid.: 172).

Allen Stevenson se u svome članku (1988) bavi upravo prirodom njihova odnosa i nudi neke drugačije pretpostavke, odnosno pokušava otkriti što je zbližilo nesretne ljubavnike, „što Catherine vidi u Heathcliffu“. Navodi da nakon smrti gospodina Earnshawa njih uistinu povezuje bunt protiv Hindleya, ali kako to nije događaj koji ih je zbližio, već da su oni postali bliski nedugo nakon Heathcliffova dolaska na Orkanske visove (Allen Stevenson 1988: 64): „I previše je voljela Heathcliffa. Bila bi joj najveća kazna kad bismo je odvojili od njega, a ipak su je grdili zbog njega više nego ikog drugog.“ (Brontë 2013: 44). Stevenson raspravlja o mogućnosti da je priroda osnova njihove veze, no odbacuje tu mogućnost jer je nejasna i nedovoljno čvrsta. Iznosi zaključak da ta dva bića zapravo povezuje Catherine sama. Heathcliff u svijet Orkanskih visova dolazi kao „prazna ploča“ koju je Catherine mogla ispunjavati po želji. Zbog toga, prema Allenu Stevensonu, Catherine zapravo preuzima vlast nad njime te zaslužuje etiketu „vampira“ više nego on sam (Stevenson 1988: 71 – 73).

Kao djeca, Heathcliff i Catherine su nerazdvojivi:

No najviše su se veselili kad bi ujutro otrčali na vrištinu i ondje ostali cijeli dan, a kazna koju bi poslije dobili bila bi im šaljiva sitnica. (...) oni bi zaboravili sve onoga

trenutka kad bi opet bili zajedno, barem onog trenutka kad bi smišljali opak osvetnički plan. (Brontë 2013: 48).

Djetetu Hetahcliffu Catherine je važnija od njega samoga te su svi njegovi osjećaji već u djetinjstvu usmjereni na nju što dokazuje i njegova nesebičnost kada je vidio Catherine sretnu u prvom posjetu Drozdovu majuru (Craik 1968: 25).

Ključnim događajem za njihov odnos pokazuje se scena Catherinina priznanja Nelly o udaji za Lintona. Heathcliff bježi, ali prije nego čuje njezino ljubavno priznanje:

Ponizila bih se kad bih se sad udala za Heathcliffa, ne bi ni pomislila na to; stoga on neće nikada saznati koliko ga volim, i to ne zato što je lijep Nelly, nego zato što je on više ja nego ja sama. Bez obzira na to od čega su satkane naše duše, njegova i moja su iste; a Lintonova se razlikuje od moje kao što se mjesečeva zraka razlikuje od munje ili mraz od vatre. (Brontë 2013: 78).

Vrlo sličnima pokazuju se Heathcliffove riječi (Allen Stevenson 1988: 64):

Kad bi je on ljubio svom snagom svojeg bijednog bića, ne bi mogao ni za osamdeset godina ljubiti onoliko koliko ja mogu u jednom danu. I njezino je srce veliko kao i moje. Prije bi more stalo u pojilo za konje, nego što bi on mogao svojatati svu njezinu ljubav! Pih! Pa ona prema njemu osjeća jedva nešto više nego prema svojem psu ili konju. Za razliku od mene, u njemu nema ništa što bi se moglo voljeti. Kako ona može voljeti u njemu ono što on nema? (Brontë 2013: 141 – 142).

Radi se o metaforičkim konstrukcijama i vrlo sličnim govorima. Catherine govori kako je razlika između njih slična razlici između mraza i vatre, dok Heathcliff napominje kako on i Catherine dijele zajedničku dubinu, a s Lintonom povezuje površnost. (Allen Stevenson 1988: 61). U daljnoj raspravi s Nelly, Catherine pokušava objasniti svoje osjećaje:

Moje velike nevolje na ovom svijetu ujedno su i Heathcliffove, gledala sam ih i osjećala svaku pojedinu od samog početka; on je najveći smisao mog života. Kad bi sve nestalo, a on ostao, ja bih i dalje postojala; i kad bi sve ostalo, a on bio uništen, svemir bi se pretvorio u moćna neznanca, ja vjerojatno ne bih bila dio njega. Moja ljubav prema Lintonu je poput lišća u šumi: s vremenom će se promijeniti, svjesna sam toga, kao što zima mijenja drveće. Moja ljubav prema Heathcliffu nalik je na vječne stijene u zemljinoj utrobi: izvor slabo vidljivog, ali potrebnog užitka. Nelly, ja

jesam Heathcliff. On je uvijek, uvijek u mojim mislima i radujem mu se kao što se radujem sebi, kao dijelu svoga bića. Stoga nemoj više govoriti o razdvojenosti; to je neizvedivo, i... (Brontë 2013: 80).

Objašnjenje njezine ljubavi može se poistovjetiti s Heathcliffovim poklikom: „Ne mogu živjeti bez svog života! Ne mogu živjeti bez svoje duše!“ (Brontë 2013: 158).

Izabравši Lintona, Catherine se duhovno prepolavlja i onemogućuje sebi pun i sretan život (Craik 1968: 17). Iako kao jedan od razloga za udaju Catherine navodi da će *pomoći Heathcliffu i osloboditi ga bratove vlasti* (Brontë 2013: 79), čitatelj pretpostavlja da ona želi pripadati civiliziranome svijetu, ali nikad ne uspijeva potisnuti svoju divlju narav (Almeida 2011: 57). U pokušaju pripadanja civiliziranome svijetu Drozdova majura, Catherine izdaje svoju narav, te je upravo vlastita narav do kraja romana i uništava (Skjaldardóttir 2012: 18).

Osim romantičnih, romantičarskih i društveno temeljenih tumačenja središnje ljubavne pripovijesti u romanu, postoje i nešto drugačije interpretacije. Primjerice Thormählen tvrdi da Catherine, govoreći Nelly da je ona Heathcliff, misli da je on njezin sastavni dio, *integralna komponenta njezine egomanije*, te da zato ne može shvatiti zašto bi je udaja za Edgara rastavila od Heathcliffa. Naime, na taj način će se, onaj dio nje koji je Heathcliff, također udati za Edgara i tako dobiti pristup bogastvu i društvenom utjecaju Drozdova majura, kao i ona sama (Thormählen 1997: 186).

U svojem članku *The Incest Theme in Wuthering Heights* (1997) Eric Salomon tvrdi da postoji mogućnost da su Catherine i Heathcliff zapravo brat i sestra, te da to objašnjava nemogućnost njihova sjedinjenja na zemlji. Navodi kako je Heathcliffov ulazak u obitelj Earnshawovih mističan, da je gospodin Earnshaw putovao gotovo 60 milja pješice te da Brontë ne navodi razlog njegova putovanja. Nakon što donese nepoznato siroče u kuću, on, ne samo da ga prihvaća kao vlastito dijete, nego mu ubrzo Heathcliff postaje miljenik, draži od vlastite djece. Salomon se na koncu članka pita je li moguće da Catherine, govoreći da je ona Heathcliff, zapravo tvrdi da su oni iste krvi?

Linda Gold u svojem članku *Catherine: Mother and Daughter* (1985) iznosi freudovsko tumačenje Catherinina sazrijevanja iz djevojčice u ženu. Ona tvrdi kako Catherine dijeli svoju osobnost identificirajući se, najprije s Heathcliffom, a onda, kada pokušava zauzeti mjesto u društvu, i s Lintonom. Id – Heathcliff – nije vidljiv ni svjestan dio, no predstavlja nužnu osnovu svake osobnosti. Linton pripada civilizaciji koja je vidljivija, baš kao što je i *lišće u*

šumi vidljivije od vječnih stijena u zemljinoj utrobi. Catherinina sinteza nije moguća, a njezin jedini izlaz je smrt.

4.1.1. Metodički pristup Heathcliffovu odnosu s Catherine

Budući da je protagonistov odnos s Catherine okosnica čitavoga romana, odnosu bi se mogao posvetiti dvosat tijekom kojega bi se mogli protumačiti svi važni trenutci u razvoju ljubavnoga odnosa muškoga i ženskoga protagonista. No, s obzirom na to da se u radu romanu pristupa fragmentarno, i to tijekom jednoga školskoga sata, u pripravu su uključena dva teksta koja se tiču protagonistova odnosa s Catherine. Riječ je o dijelu dijaloga između Nelly i Catherine u kojemu joj ona priznaje svoju odluku o skoroj udaji te o Heathcliffovim riječima upućenima Catherine na smrtnoj postelji. Oba teksta predstavljaju prijelomne točke u životu protagonista – spoznaja o udaji voljene žene popraćena odlaskom i promjenom glavnoga lika te smrt voljene žene. U obama slučajevima učenicima se otvara mogućnost rasprave. U prvom slučaju nastavnik može potaknuti raspravu o mogućnosti borbe za voljenu ženu, o mogućim razlozima Catherinina odabira, o razlozima Heathcliffove promjene te o pitanju vječne ljubavi, dok drugi tekst može potaknuti na raspravu o njegovim pravim osjećajima koji se kriju iza okrutnih riječi.

Također, bilo bi poticajno s učenicima razgovarati o temi incesta u Orkanskim visovima koja bi predstavljala netipičan, ali učenicima zanimljiv pristup romanu i naravi sveze između Heathcliffa i Catherine. No, ovakav bi razgovor vjerojatno bio mnogo plodonosniji kad bi se roman pročitao u cijelosti.

4.2. Heathcliffov odnos s Isabellom

Isabella se pojavljuje kao privremeni pripovjedač u djelu kada detaljno prenosi Nelly svoju pripovijest o braku s Heathcliffom (Shunami 1973: 466). Shunami napominje kako njezino pismo ispunjava prazninu koja nastaje kada Heathcliff nestaje iz Nellyjina vidokruga.

Pike u svojem članku „*My name was Isabella Linton*“: *Coverture, Domestic Violence, and Mrs. Heathcliff's Narrative in Wuthering Heights* (2009) raspravlja o važnosti Isabellina narativa, te o činjenici da ona nije trivijalan lik kako je dotad u literaturi opisivana, već hrabra žena koja napušta supruga zlostavljača u vrijeme kada je nijedan zakon nije štutio. Pismo potpisuje s Isabella, a ne s Isabella Heathcliff, te već na početku pisma upućuje Nelly pitanje: „Je li gospodin Heathcliff čovjek? Ako jest, je li lud? Ako nije, je li vrag?“ (Brontë 2013:

130). Pike naglašava kako se propitivanje Heathcliffove humanosti treba povezati s njegovim psihičkim i fizičkim zlostavljanjem, dok je rasprava o njegovoj ludosti tipičan produkt onoga vremena kada je obiteljsko zlostavljanje bilo znak muževljeve ludosti. Nelly, kada je posjećuje na Orkanskim visovima, opisuje njezin izmijenjen izgled: „Njezino lijepo lice bilo je blijedo i bezizražajno; kosa joj je bila neuvijena, nekoliko pramenova visjelo joj je preko lica, a neke je nehajno ovila oko glave, i vjerojatno se od sinoć nije presvukla.“ (Brontë 2013: 139). Dok Heathcliff tvrdi Nelly kako Isabellu ništa ne priječi da ode od njega, Isabella ljutito odgovara: „Pokušala sam, ali ne usudim se to ponoviti.“ (Brontë 2013: 144). Pike ističe kako Heathcliff dobro poznaje zakone onoga vremena i ne prelazi dopuštene granice pred drugima. Primjerice, nakon Isabelline ljutite izjave o želji da ga vidi mrtvoga, Heathcliff govori Nelly da zapamti njezine riječi ako bude morala svjedočiti na sudu. Iako u djelu nema spomena o tome, Pike navodi kako mogućnost seksualnog zlostavljanja ne može biti isključena te kako je malo vjerojatno da je Linton začet u ljubavnome činu.

Heathcliff ne uspijeva podrediti i ušutkati Isabellu. Brontë prikazuje i Isabellino nasilje kao čin samoočuvanja, za razliku od Heathcliffova zlostavljanja, predstavljajući Isabellu kao hrabru ženu koja se osloboda supugova zatvora te uspijeva ponovo ovladati svojim životom, daleko od Heathcliffa (Pike 2009: 378). Brontë u svojem djelu nudi oštru kritiku kulta ženidbene sveze dvaju pripadnika srednjega staleža, pokazujući kako i u 19. stoljeću, kada je obiteljsko nasilje bila tema koja se obrađivala iza zatvorenih vrata, domovi mogu postati gotički dvorci, a žene njihovi zavorenici (ibid.: 381).

4.2.1 Metodički pristup Heathcliffovu odnosu s Isabelom

Ukoliko su učenici pročitali roman u cijelosti, najprije bi trebali zapaziti da je i Isabella jedan od pripovjedača u djelu. Isabellin narativ pruža različite mogućnosti interpretacije. Njezinom se pripovijedanju može pristupiti kao sastavnome dijelu rasprave o Heathcliffovoj etičkoj karakterizaciji. No, njihovu se odnosu može pridati i mnogo veća važnost. Primjerice, učenici bi prije dolaska na lektirni sat morali (prethodnim poslom u kući) potkrijepiti tvrdnju da je Isabella primjer zlostavljane žene. Također, učenike se može podijeliti u dvije skupine koje bi dobile dva različita zadatka koja bi trebali riješiti prije dolaska na lektirni sat. Prva bi skupina analizirala gore navedenu tvrdnju, a druga bi skupina istražila zlostavljanje žena u današnjemu vremenu, odnosno u stvarnosti. Na taj bi se način djelo i aktualiziralo, a učenici bi mogli usporediti saznanja do kojih su došli. Uz to, nastavnik na satu može izložiti saznanja

o pravima žena, razvodima braka i zlostavljanju onoga vremena, kako bi učenici lakše razumjeli djelo.

Ako se dijelu pristupa fragmentarno, svakako učenicima treba osigurati makar jedan citat koji bi se ticao Heathcliffova odnosa s Isabellom, a o kojem bi se raspravljalo u okviru njegove etičke karakterizacije.

4.3. Heathcliffov odnos s Ellen Dean

Ellen Dean (Nelly) na početku je romana predstavljena čitatelju kao žena od četrdeset godina koja je domaćica na Drozdovu majuru i kojoj se može vjerovati da kazuje istinu, iako je u prvom dijelu pripovijesti i ona sama dijete (Craik 1968: 39). Tijekom romana postaje vidljivo da je ona i osoba koja, zajedno sa svojim reakcijama, pripada vremenu o kojemu kazuje, ali i zrela žena koja se sjeća svoje prošlosti (ibid.).

Iz prvih poglavlja saznaje se da je postojala svojevrsna jednakost između nje i nasljednika Orkanskih visova, igrala se s Catherine i Hindlyjem te dobivala darove od njihova oca. Poslije se počinje skrbiti za djecu, uključujući i Heathcliffa, i postaje sluškinja, a naposljetku i domaćica na imanjima. Na prijateljstvo i povezanost između Catherine i Heathcliffa te na njegovo ponašanje Nelly u početku gleda s prijekorom i brigom: „Nitko, osim mene, nije ga dobronamjerno nazivao prljavcem i zapovjedio mu da se opere jedanput na tjedan (Brontë: 2013: 54).“ No, kako i sama kaže:

Ipak nisam mogla ludo zavoljeti Heathcliffa i često sam se pitala čemu se moj gospodar toliko divi na tom mrzovoljnom dječaku koji mu njegovu naklonost, koliko se sjećam, nije nikad uzvratio ni jednim jedinim znakom zahvalnosti. Nije bio drzak prema svojem dobrotvoru, bio je jednostavno bezosjećajan, premda je savršeno dobro znao da je zauzeo čvrsto mjesto u starčevu srcu i da je samo trebao otvoriti usta i svi u kući bi se morali pokoriti njegovim željama. (Brontë 2013: 41).

Nelly se i skrbi za njega i njegove osjećaje na određenim mjestima u romanu, primjerice na kraju kad mu govori da se pokaje za spas svoje duše, ili u sedmome poglavlju kad se Heathcliff zbog svojega izgleda i podrijetla osjeća manje vrijednim i nedostojnim Catherine:

Dobročudnost će ti pomoći da zadobiješ lijepo lice, dječake moj, kad bi i bio crnac, a zloćudnost će i najljepše lice pretvoriti u ružnije od ružnijega. A sad kad smo riješili pranje, češljanje i mrzovolju – reci mi, misliš li da nisi prilično lijep? Kažem ti da jesi.

Mogao bi proći kao prurušeni kraljević. Tko zna, nije li tvoj otac kineski car, a majka indijska kraljica, pa svatko od njih može tjeđnim prihodom kupiti Orkanske visove i Drozdov majur zajedno? A tebe su možda oteli zli mornari i dopremili u Englesku. Da sam na tvojem mjestu, zamišljala bih nekakvo visoko podrijetlo, i pomisao na to dala bi mi snage i dostojanstva da podnesem tlaćenje sitnoga zemljoposjednika! (Brontë 2013: 57).

U nastavku romana, Nelly, naravno, ne podupire njegove osvetničke planove te katkad u njemu vidi što i ostali, neljudsko biće: „Osjećala sam se kao da nisam u društvu ljudskoga bića; činilo se da ne razumije što mu govorim, stoga sam se povukla i zašutjela, pomalo zbunjena.“ (Brontë 2013: 151). Sumnje u njegovu ljudskost pronalaze potkrepu u brojnim citatima u kojima je nazivan đavolskim bićem, poput ovoga: „Je li on zloduh ili vampir, pitala sam se?“ (Brontë 2013: 302). Ipak, Nellyjina konačna potvrda Heathcliffove ljudskosti može se iščitati iz činjenice da ona na koncu romana ne vjeruje da njegov i Catherinin duh hodaju imanjem te iz njezinih riječi nakon Catherinine smrti:

Jadniće! pomislila sam. Imaš i živce i srce kao i tvoji bližnji! Zašto ih toliko želiš sakriti? Tvoj ponos ne može zaslijepiti Boga. Navodiš ga da ih kida sve dok ponizno ne krikneš. (Brontë 2013: 157).

Nelly utječe na radnju u djelu, kako je već i spomenuto u 3. odjeljku, time utječući i na Heathcliffa. Njezin postupak, koji je imao najveći utjecaj na protagonista, bilo je prešućivanje njegove prisutnosti dok je razgovarala s Catherine o udaji, nakon čega Heathcliff nestaje na tri godine i vraća se kao promijenjen čovjek. Upravo zbog ovoga postupka njezin se lik ne može svesti samo na pukoga promatrača koji pripovijeda viđeno, ona sudjeluje u radnji te, moglo bi se reći, želi važniju ulogu od one koja joj je prirodno dodijeljena. Nelly nema privatnoga života izvan Orkanskih visova, ljubavnu vezu ili mogućnosti za obitelj i kompenzira svoje nemogućnosti u Catherininome životu (i njezinim ljubavima), odlučujući joj prešutjeti tako važan podatak, nakon čega lik Catherine Earnshaw polagano propada (Shunami 1973: 8). Nelly prešućuje Edgaru, među ostalim, i Cathyjino dopisivanje i vidanje s Lintonom, što na određeni način pospješuje i omogućava Heathcliffov osvetnički plan.

Ipak, iz djela se može naslutiti da Heathcliff pokazuje *poštovanje prema Nelly Dean* (Brontë 2013: 7), možda zbog činjenice da je ona na koncu jedini preostali predstavnik prve generacije (Craik 1968: 32). U posljednjim danima svojega života Heathcliff joj i vjeruje

dovoljno da joj povjeri svoje najdublje osjećaje i tajne (Hafley 1958: 213): „No, ti nećeš pričati o tome što ti govorim; moje misli su trajno zakopane u sebe, a sada dolazim u iskušenje da ih otkrijem nekome drugom.“ (Brontë 2013: 296). Njoj i dopušta da, uz Haretona, jedina bude prisutna na njegovu pogrebu, što također može označavati određenu dozu osjećaja privrženosti nekarakterističnu za Heathcliffa. Valja napomenuti da Heathcliff ne preže ni pred Nelly u svome osvetničkom planu pa i nju nerijetko iskorištava da bi ostvario svoje namisli, a njegovi postupci rezultiraju njezinim sve većim udaljavanjem od njega i odbijanjem njegova posljednjeg zahtjeva (Thormählen 1997: 3 – 4):

(...) uznemireno me gledajući, zatražio da dođem i sjednem s njim u kući; htio je da netko bude s njim. Odbila sam i otvoreno rekla da nemam ni volje ni snage biti s njim nasamo. (Brontë 2013: 306).

4.3.1. Metodički pristup Heathcliffovu odnosu s Ellen Dean

Ako bi se roman obrađivao dva školska sata, uz pretpostavku da su učenici pročitali cijeli roman, pri interpretaciji bi se pozornost mogla usmjeriti i na Heathcliffov odnos s Nelly Dean. Važno je da učenici ustanove da je ona jedan od pripovjedača u djelu, ali i jedan od likova. U kontekstu Heathcliffove karakterizacije učenici bi trebali uočiti povjerenje koje joj je iskazao na kraju djela te razmisliti zašto je to učinio. Učenicima se mogu ponuditi različita rješenja: Heathcliffova samoća, psihička nestabilnost na kraju djela, kajanje, Nelly kao najbliži predstavnik obitelji koju on ima, Nellyjina majčinska figura... Ako se odabere ovakav pristup, učenici bi trebali potkrijepiti svoj odabir da bi se izbjeglo nasumično odgovaranje.

Također, učenicima se može dati zadatak da odrede kako Nelly utječe na pripovijest, odnosno utječe li uopće na zaplet u djelu. Također, nastavnik može potaknuti na raspravu o tome je li Nelly negativan lik, odnosno antagonist u djelu. Time bi učenici roman sagledali u cjelini, na razini drugačijoj od klasične interpretacije i analize prema kojoj je Nelly majčinska figura u djelu i primjer dobrohotnosti.

5. Primjer pisane priprave za sat u drugome razredu gimnazije

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za kroatistiku

Katedra za metodiku nastave hrvatskoga jezika i književnosti

Ak. god.: 2014./2015.

METODIČKA PISANA PRIPRAVA ZA IZVEDBU NASTAVNOGA SATA IZ KNJIŽEVNOSTI

Emily Brontë, Orkanski visovi

Mentor: prof. dr. sc. Dean Slavić

Studentica: Martina Rubić

Split, 28. svibnja 2015.

Škola: V. gimnazija „Vladimir Nazor“

Razred: 2. (drugi)

Nastavni predmet: Hrvatski jezik

Nastavno područje: književnost

Nastavna jedinica: Orkanski visovi

Tip nastavnog sata: interpretacija i analiza, fragmentarni pristup

Trajanje obrade nastavne jedinice: jedan školski sat

Zadace nastavnoga sata:

a) obrazovne

- ponoviti vrste karakterizacije lika
- primijeniti znanja o karakterizaciji u pristupu protagonistu romana
- uočiti pripovjedne tehnike i pripovjedača
- naučiti obilježja junaka bajronovskoga tipa
- upoznati se s romanom Orkanski visovi

b) odgojne

- osvijestiti potrebu za uporabom različitih izražajnih mogućnosti hrvatskoga jezika
- potaknuti na čitanje cijeloga romana
- razvijati osjećaj suosjećanja za tuđe patnje
- razvijati negativan stav prema zlostavljanju
- razvijati svijest o ljepoti i bogatstvu hrvatskoga jezika

c) funkcionalne

- razvijati sposobnost doživljavanja
- razvijati sposobnosti povezivanja i rada na tekstu
- razvijati sposobnosti uočavanja i razlikovanja
- poticati i razvijati sposobnost samostalnoga zaključivanja

d) komunikacijske

- razvijati usmeno izražavanje
- njegovati komunikacijske vještine učenika tijekom rada u skupini

- poštivati mišljenje sugovornika
- razvijati sposobnost argumentiranoga govorenja
- poštivati govorne vrednote pri čitanju i govorenju

Metodički sustavi: analitičko-eksplikativni, korelacijsko-integracijski

Unutarpredmetna korelacija: jezično izražavanje

Nastavni oblici: frontalni rad, rad u skupinama, individualni rad

Nastavne metode: metoda čitanja naglas, metoda interpretativnoga čitanja, metoda usmjerenoga čitanja, metoda čitanja sa zadatkom, metoda pisanja, metoda zapažanja, metoda zaključivanja, metoda upućivanja, metoda pripovijedanja, metoda objašnjavanja, metoda zamišljanja, metoda doživljavanja, metoda razgovora, metoda rada na zadatcima, metoda rada na tekstu

Nastavna sredstva i pomagala: živa riječ nastavnika i učenika, olovka, nastavni listići, učenički rad, anketni listići

Ustroj nastavnoga sata:

1. Pozdravljanje i predstavljanje (1 minuta)
2. Doživljajno-spoznajna motivacija (4 minute)
3. Ponavljanje poznatih činjenica (2 minute)
4. Najava teme i lokalizacija (3 minute)
5. Interpretativno čitanje (2 minute)
6. Emocionalno-intelektualna stanka
7. Objava dojмова (1 minuta)
8. Interpretacija (24 minute)
 - a) odredba prijelomnoga trenutka u životu protagonista
 - b) rad u skupinama
 - c) objava rezultata
9. Provedba ankete (7 minuta)
10. Pozdrav (1 minuta)

TIJEK NASTAVNOGA SATA	SADRŽAJ NASTAVNE JEDINICE	METODE I OBLICI	NASTAVNI IZVORI, SREDSTVA I POMAGALA
1 pozdravljanje i predstavljanje	S: Dobro jutro! Ja sam Martina Rubić. Studentica sam kroatistike i lingvistike na Filozofskome fakultetu u Zagrebu. I sama sam, ne tako davno, sjedila u ovim klupama pod budnim okom naše profesorice Lerotić kojoj zahvaljujem što mi je omogućila da danas budem s vama. Držim ovaj nastavni sat u svrhu pisanja svoga diplomskog rada: <i>Interpretacija i metodički pristup protagonistu Orkanskih visova, s posebnim osvrtom na odnose sa ženskim likovima.</i>	predstavljanje, opuštanje i stvaranje ugodnoga ozračja	živa riječ nastavnika
2. doživljajno- spoznajna motivacija	S: U ruci držim nekoliko kartica. Na svakoj od njih prepisan je citat o nekome liku iz različitih djela iz svjetske i hrvatske književnosti. Čitat ću vam tekst s kartica, a vi ćete pokušati prepoznati o kojem se književnome liku radi. <i>(Čitam tekst s kartica i učenici prepoznaju likove. Prilog 1)</i>	metoda upućivanja, metoda objašnjavanja metoda zaključivanja, metoda čitanja naglas	živa riječ nastavnika kartice
3. Ponavljanje poznatih činjenica	S: Zašto ste uvijek uspjeli prepoznati o kojemu se književnome liku u citatu govori? U: Jer je spomenuta njegova najčešća osobina, misao ili djelo.	metoda razgovora, metoda zaključivanja	živa riječ nastavnika i učenika

<p>5. Interpretativno čitanje</p> <p>6. Emocionalno-intelektualna stanka</p>	<p>koje ćemo danas čitati.</p> <p>Samo ću vas kratko podsjetiti na osnovice zapleta i uvesti u fabulu ulomka koji ću vam na početku pročitati i koji ćemo zajedno interpretirati.</p> <p>Pripovjedač, g. Lockwood, unajmljuje imanje Drozdov majur i posjećuje njegova vlasnika na imanju Orkanski visovi. Moli sluškinju, Nelly, da mu ispriповijeda o zbivanjima vezanima uz obitelj koju tamo zatječe. Na taj način Nelly postaje novi pripovjedač. Kazuje da je na samome početku g. Earnshaw, koji je imao dvoje djece – Catherine i Hindleyja, s putovanja doveo neobično siroče koje je primio kao vlastito dijete i nazvao ga Heathcliff. Nakon njegove smrti, Hindley se jako loše ponaša prema Heathcliffu, uskraćujući mu nastavak školovanja i srozavajući ga na razinu sluge i divljaka. Catherine razvija potpuno drugačiji odnos s Heathcliffom, oni se zajedno bune protiv Hindleyja i njegova režima u Orkanskim visovima. Vežu se i zavole. Upoznaju Isabellu i Edgara Lintona s kojima se Catherine osobito zbližava. Sada ću vam pročitati ulomak u kojem se mlada Catherine odlučuje udati za Edgara.</p> <p><i>(Čitanje ulomka. Prilog 2)</i></p>	<p>metoda pripovijedanja, metoda objašnjavanja</p> <p>metoda interpretativnoga čitanja</p>	<p>živa riječ nastavnika</p> <p>živa riječ nastavnika</p> <p>živa riječ nastavnika, nastavni listić</p> <p>živa riječ</p>
--	---	--	---

7. Objava dojmova	<p>S: Što vam se svidjelo u ulomku? Kako ste ga doživjeli?</p> <p>U: Jako je emocionalan govor o ljubavi, ali i o napuštanju.</p> <p><i>(Dijelim nastavne listiće.)</i></p>	metoda razgovora	nastavnika i učenika
8. Interpretacija a) odredba prijelomnoga trenutka u životu protagonista	<p>S: Zašto se Catherine odlučuje udati za Edgara Lintona? Odnosno, zašto se ne može udati za Heathcliffa?</p> <p>U: Jer on ima niži socijalni status.</p> <p>S: Koji citat iz teksta to potvrđuje?</p> <p>U: <i>Ponizila bih se kad bih se sad udala za Heathcliffa.</i></p> <p>S: Točno. A, zašto ima niži socijalni status, zar nije trebao biti odgojen kao njezin brat?</p> <p>U: Hindley je od njega učinio slugu, ona i spominje da ga želi osloboditi bratove vlasti.</p> <p>S: Kako biste protumačili citate: <i>nego zato što je on više ja nego ja sama. Bez obzira na to od čega su satkane naše duše, njegova i moja su iste.</i></p> <p>ili</p> <p><i>Nelly, ja jesam Heathcliff?</i></p> <p>U: Ona zapravo želi reći da ga voli, da su oni jedno.</p> <p>S: Ovo se apsolutno može držati jakim izrazom romantične ljubavi. Postoje i brojna druga čitanja. Primjerice, feministička kritika čitala bi to kao predanje ženskoga subjekta muškome zbog inferiornosti.</p>	<p>metoda razgovora, metoda zaključivanja, metoda povezivanja, metoda usmjerenoga čitanja</p> <p>metoda čitanja naglas</p> <p>metoda zaključivanja, metoda razgovora, metoda tumačenja</p>	<p>živa riječ nastavnika i učenika</p> <p>nastavni listić</p> <p>živa riječ nastavnika i učenika, nastavni listić</p> <p>živa riječ nastavnika i učenika</p>

b) rad u skupinama	<p>nekoliko godina kao drugačija osoba. Bio je to prijeloman trenutak u razvoju njegove osobnosti. Zbog toga ga možemo svrstati u primjere višedimenzionalnoga, dinamičnog lika u književnosti jer njegov karakter prolazi kroz određene promjene.</p> <p>Sada možete pogledati prvi zadatak na nastavnim listićima (<i>Prilog 3</i>). Na njima je devet kraćih odlomaka, odnosno citata iz djela. Podijelit ću vas u skupine. Svaka skupina pročitat će jedan odlomak i pokušati zaključiti kako je Heathcliff okarakteriziran u tome odlomku (vrsta karakterizacije). Uzmite u obzir tko te riječi izgovara, kome su upućene i tko je pripovjedač. U ulomcima ćete odrediti i pripovjedne tehnike. Pročitati ste kratak sadržaj pa ćete prepoznati o kojim je likovima i kakvome odnosu riječ.</p> <p>(Učenici rješavaju zadatak 3 minute.)</p>	<p>metoda tumačenja, metoda objašnjavanja</p> <p>metoda upućivanja, metoda objašnjavanja</p>	<p>živa riječ nastavnika</p> <p>živa riječ nastavnika, nastavni listić</p>
c) objava rezultata	<p>S: Krenimo interpretirati ulomke zajedno. Prva skupino, možete li pretpostaviti kada se zbio ovaj razgovor između Catherine i Heathcliffa?</p> <p>U: Prije njezine smrti.</p> <p>S: Tako je. Je li vam neobično da muškarac upućuje ovakve riječi voljenoj ženi na samrtnoj postelji?</p>	<p>metoda čitanja sa zadatkom, metoda pisanja, metoda rada na tekstu i zadatcima</p> <p>metoda razgovora, metoda zaključivanja, metoda zamišljanja</p>	<p>učnički rad, nastavni listić</p> <p>živa riječ nastavnika i učenika</p>

<p>U: Pa da, bilo bi očekivano da bude malo obazriviji i da joj pruži riječ utjehe.</p> <p>S: Biste li neke riječi izdvojili kao osobito okrutne?</p> <p>U: <i>Sad mi pokazuješ kako si okrutna – okrutna i lažna. Nemam ni riječi utjehe. Ti ovo zaslužuješ.</i></p> <p>S: Koja je ovo vrsta karakterizacije i što ste iz ulomka zaključili o Heathcliffu?</p> <p>U: Mislim da je ovo psihološka karakterizacija jer saznajemo mnogo o njegovim osjećajima prema Catherine. Ovo je dio njegova monologa.</p> <p>S: Što je za njega Catherine?</p> <p>U: Njegova duša.</p> <p>S: Tako je, ona je njegovo srce. Pita je zašto je prevarila svoje srce. Kako bi se to metaforički moglo protumačiti?</p> <p>U: Zapravo je pita zašto je njega prevarila.</p> <p>S: Izvrsno. Sam Heathcliff u jednome trenutku govori: „Dvije bi riječi bile sadržaj moje budućnosti - smrt i pakao; kad bih je izgubio, život bi mi bio pakao.“ I postao je.</p> <p>S: Druga skupino, do kojih ste vi zaključaka došli?</p> <p>U: U ulomku je lik fizički okarakteriziran. Prikazan je kao nečisto, crnokoso dijete. Nelly Dean opisuje Heathcliffa.</p> <p>S: Heathcliff je bio crnokos, ali i tamnije puti. Kritika je raspravljala i o mogućnosti da se radi o pripadniku crne</p>	<p>metoda zapažanja, metoda čitanja naglas</p> <p>metoda zaključivanja, metoda zapažanja, metoda razgovora</p> <p>metoda doživljavanja, metoda zaključivanja, metoda tumačenja</p> <p>metoda razgovora, metoda zapažanja</p> <p>metoda objašnjavanja</p>	<p>živa riječ nastavnika i učenika, nastavni listić, učenički rad</p> <p>živa riječ nastavnika i učenika</p> <p>živa riječ nastavnika i učenika, učenički rad</p>
--	--	---

	<p>čovjek i nitko ne zna kako je stekao svoje bogatstvo. To je još jedno prazno mjesto u romanu koje stvara i pomalo mistično ozračje.</p> <p>S: Tko je pripovjedač u ulomcima koje smo spominjali, a koji govore o njegovu podrijetlu i fizičkoj karakterizaciji?</p> <p>U: Pripovjedač je Nelly Dean.</p> <p>S: Sluškinja pripovijeda o događajima kojima je svjedočila ili o kojima je nešto čula.</p> <p>Je li ona sveznajući pripovjedač? Objasnite!</p> <p>U: Ne, ona ne može znati sve što se događa, samo ono što je vidjela.</p> <p>S: Tako je. Ona prenosi događaje, odnosno svoju viziju događaja. Vjerujete li vi takvome pripovjedaču? Vjerujete li da je Heathcliff prikazan točno onakvim kakav jest u svijetu romana?</p> <p>U: Pa, možda i nije. Nelly prenosi svoje misli, a ne njegove.</p> <p>S: Izvrsno. Vjerujete li pripovjedaču kada prenosi izravni govor likova?</p> <p>U: Da, jer zvuči uvjerljivo i točno.</p> <p>S: Iz sadržaja saznajete da se Heathcliff oženio za Isabellu jer s povratkom na Orkanske visove zapravo započinje svoj osvetnički hod. Je li ijedna skupina pronašla citat o njegovu vladanju prema Isabelli i o kojoj bi se vrsti karakterizacije u tome ulomku moglo</p>	<p>metoda razgovora</p> <p>metoda objašnjavanja, metoda zaključivanja, metoda povezivanja</p> <p>metoda doživljavanja</p> <p>metoda upućivanja, metoda objašnjavanja</p>	<p>živa riječ nastavnika i učenika, nastavni listić</p> <p>živa riječ nastavnika i učenika</p> <p>živa riječ nastavnika i</p>
--	--	--	---

	<p>govoriti?</p> <p>U: Šesti ulomak govori o njegovu odnosu prema Isabelli. Pripovjedna tehnika koja je upotrijebljena je dijalog. Isabella je za njega odvratno stvorenje koje zaslužuje prijezir. Ovdje se može zapaziti psihološka i etička karakterizacija jer mislim da bi joj on lako naudio.</p> <p>S: Tako je. Nakon ženidbe on i jest mučio mladu Isabellu, zlostavljao je, tukao te psihički maltretirao. Spominje da bi joj <i>bijelo lice obojio duginim bojama</i>, što mislite, što to znači?</p> <p>U: Znači da bi je tukao.</p> <p>S: Tako je. Je li još tko pronašao citat o tome kako se on ponaša prema drugima, odnosno potvrde za etičku karakterizaciju?</p> <p>U: Peti citat svjedoči da doživljava ljude kao crve koje treba mučiti.</p> <p>U: Sedmi citat govori o tome da on fizički zlostavlja mladu Cathy.</p> <p>U: U osmome citatu iz dijaloga s Cathy jasno je da bi uživao u tome da Edgar Linton pati.</p> <p>S: Tako je. Kako vi doživljavate Heathcliffov odnos prema drugima?</p> <p>U: On je bešćutan i uživa u zlostavljanju drugih.</p> <p>U: Nema osjećaja ni milosti.</p> <p>S: Žalite li ga? Ipak je izgubio voljenu ženu zbog socijalnoga statusa?</p> <p>U: To ne opravdava njegove postupke.</p>	<p>metoda zapažanja, metoda objašnjavanja</p> <p>metoda objašnjavanja, metoda razgovora, metoda zaključivanja,</p> <p>metoda doživljavanja, metoda povezivanja</p> <p>metoda doživljavanja</p>	<p>učenika</p> <p>učnički rad</p> <p>živa riječ nastavnika i učenika</p> <p>učnički rad, nastavni listić</p> <p>živa riječ nastavnika i učenika</p>
--	--	--	---

	<p>život?</p> <p>U: Oni mogu uspjeti ako Cathy ne učini istu grešku kao i njezina majka.</p> <p>U: Imaju izgleda, ali tek nakon Heathcliffove smrti.</p>	metoda doživljavanja	
9. Provedba ankete	<p>S: Za kraj ću vam podijeliti anketu o romanu, odnosno o ulomcima koje ste čitali i o zaključcima koje ste mogli donijeti. Molim vas, što detaljnije odgovorite na upite jer je anketa jako važna za analizu metodičkoga pristupa ovome romanu.</p>	metoda upućivanja, metoda objašnjavanja	živa riječ nastavnika
	<p><i>(Dijelim anketne listiće. Prilog 5)</i> <i>(Učenici rješavaju anketu.)</i></p>	metoda pisanja	anketni listići
10. Pozdrav	<p>S: Zahvaljujem na suradnji. Bili ste vrlo aktivni. Vaši će mi odgovori biti od velike pomoći pri pisanju diplomskoga rada. Želim vam uspješan nastavak školovanja u našoj V. gimnaziji. Doviđenja!</p> <p>U: Doviđenja!</p>	zahvala i pozdrav	živa riječ nastavnika i učenika

Prilog 1

ANTIGONA

Antigona: A ipak isti zakon za sve traži Had

Kreont: Zar jednako za zlog k'o i za čestitog?

Antigona: A znamo li što bozi misle o svem tom?

Kreont: I mrtvog dušmanina mrzim srcem svim.

Antigona: A ja za ljubav samo na taj dođoh svijet.

HAMLET

O, biti ili ne biti - to je pitanje:

Da li je ljudskog duha dostojnije

Trpjeti pračke i strijele sudbine nasilne,

Ili oružje dići na more muka

I otporom ih sve zauvijek okončati?

Umrijeti, samo usnuti - i ništa više;

I tim snom reći da smo prekinuli

Naše duše bol i hiljade onih jada

Što ih priroda ljudska nasljeđuje.

POMET

Ma se je trijeba s bremenom akomodavat; trijeba je bit vjertuožu tko hoće renjat na svijetu.

Kralj je čovjek od ljudi, kad se umije vladat. (...) Trijeba je bit pacijent i ugodit zlu bremenu, da se pak dobro brijeme uživa.

AHILEJ

Uz brijeg pjenastog mora na bezmjernu pučinu gledeć,

Ispruži ruke i mater ovako moljaše mnogo:

"Kada si, majko, ti kratkovječnim rodila mene,

Višnji gromovnik Zeus sa Olimpa da mi je barem

Dao čast! - al' sad me počastio nimalo nije;

Mene ti pogrdi kralj Agamemnon, silni daleko,

Sam mi je oteo dar i uzeo i sad ga ima."

DON QUIJOTE

Sve u sve, tako se zapleo u svoje štivo da je čitao po cijele noći od večeri do jutra i po cijele dane od zore do mraka. I tako se njemu, od maloga spanja i mnogoga čitanja, osuši mozak i pamet mu se najposlije pomuti. Naposljetku, kad mu je pamet već klonula, sine mu najneobičnija misao koja je ikada ikojemu luđaku sinula. Učini mu se zgodnim i potrebnim, za veću čast svoju i za korist državnu, da se prometne u skitnika viteza i krene svijetom oružan i na konju, tražeći pustolovine i izvršujući sve ono što je čitao da izvršuju skitnici vitezovi: da zatire svakojaku nepravdu, da se izvrgava nezgodama i opasnostima, da ih svladava i stječe vječitu slavu i ime.

Prilog 2

Ponizila bih se kad bih se sad udala za Heathcliffa, ne bih ni pomislila na to; stoga on neće nikada saznati koliko ga volim, i to ne zato što je lijep Nelly, nego zato što je on više ja nego ja sama. Bez obzira na to od čega su satkane naše duše, njegova i moja su iste; a Lintonova se razlikuje od moje kao što se mjesečeva zraka razlikuje od munje ili mraz od vatre. (...)

Svi Lintonovi na ovom svijetu mogli bi nestati prije negoli bih pristala na to da se odrekнем Heathcliffa. On će mi značiti ono što mi je značio čitav život... Ako se udam za Lintona, moći ću pomoći Heathcliffu da se uzdigne i osloboditi ga bratove vlasti. (...)

Moje velike nevolje na ovom svijetu ujedno su i Heathcliffove, gledala sam ih i osjećala svaku pojedinu od samog početka; on je najveći smisao mog života. Kad bi sve nestalo, a on ostao, ja bih i dalje postojala; i kad bi sve ostalo, a on bio uništen, svemir bi se pretvorio u moćna neznanca, ja vjerojatno ne bih bila dio njega. Moja ljubav prema Lintonu je poput lišća u šumi: s vremenom će se promijeniti, svjesna sam toga, kao što zima mijenja drveće. Moja ljubav prema Heathcliffu nalik je na vječne stijene u zemljinoj utrobi: izvor slabo vidljivog, ali potrebnog užitka. Nelly, ja jesam Heathcliff. On je uvijek, uvijek u mojim mislima i radujem mu se kao što se radujem sebi, kao dijelu svoga bića. Stoga nemoj više govoriti o razdvojenosti; to je neizvedivo, i...

Prilog 3

1. Zadatak se sastoji od dvaju dijelova.

a) Koja je karakterizacija primijenjena u ulomku?

b) Kojim se pripovjednim tehnikama pripovjedač služi (opisom, dijalogom, monologom, riječima samoga lika, riječima druge osobe o liku...)?

1. (pripovjedač: Nelly Dean; Heathcliff se obraća Catherine)

Sad mi pokazuješ kako si okrutna – okrutna i lažna. Zašto si me prezrela? Zašto si prevarila vlastito srce, Cathy? Nemam ni riječi utjehe. Ti ovo zaslužuješ. Ubijaš samu sebe. Da, možeš me ljubiti i plakati, izmamiti mi poljupce i suze; oni će te satrti, prokleti te. Ljubila si me – pa kakvo si pravo imala da me napustiš? Kakvo pravo – odgovori mi – radi bijedne naklonosti prema Lintonu? Ti si nas rastavila svojom voljom, a ne ni patnja, ni poniženje, ni smrt, ni išta na što bi nas mogli osuditi Bog ili Sotona. Ja ti nisam slomio srce – ti si ga slomila i, slamajući ga, slomila si i moje. To gore po mene što sam jak. Želim li živjeti? Kakav će to život biti kad ti.. Oh, Bože, bi li ti htjela živjeti, a da ti duša bude u grobu?

2. (pripovjedač: Nelly Dean; Nelly Dean)

Nagurali smo se oko njega, a ja sam, vireći iznad glave gospođice Cathy, ugledala prljavo, odrpano, crnokoso dijete, dovoljno veliko da hoda i govori. Djetetovo lice izgledalo je dosta starije od Catherineina. No, kad su ga postavili na noge, dijete je samo zurilo oko sebe i stalno

ponavljalo nešto zbrkano što nitko nije razumio. (...) mogla sam samo razabrati kako ga je našao gladna i bez doma i gotovo nijema na ulicama Liverpoola pa ga je ondje pokupio i pitao tko mu je gazda.

3. (pripovjedač: Nelly Dean; Nelly Dean)

Izrastao je u visoka, snažna i stasita muškarca, pa se moj gospodar uz njega doimao slabašno i mlađahno. Njegovo uspravno držanje dalo je naslutiti da je bio u vojsci. Izgledao je mnogo starije, a crte njegova lica odavale su veću odlučnost nego u gospodina Lintona; doimao se inteligentno i nije pokazivao nikakve znakove nekadašnjeg ponižavanja. No ispod njegovih obrva i iz crnih vatrenih očiju ipak je vrebalo polucivilizirano divljaštvo, ali ono je bilo zatomljeno, pa je njegovo ponašanje bilo čak otmjeno, bez ikakve grubosti, premda kruto da bi bilo prijazno.

4. (pripovjedač: Nelly Dean; Edgarova i Isabellina majka)

Da gospođica Earnshaw luta okolo s ciganinom? On je onaj čudni dar što ga je moj pokojni susjed donio s puta u Liverpool – sin nekakva indijskog, američkog ili španjolskog mornara... Jesi li opazio kako govori, Linton? Zaprepaštena sam što su ga moja djeca morala slušati.

5. (pripovjedač: Nelly Dean; Heathcliff)

Nemam samilosti! Što se crvi više grče, više ih želim gaziti. To je poput moralne zubobolje, što je bol veći, ja snažnije škrgućem.

6. (pripovjedač: Nelly Dean; Heathcliff razgovara s Catherine o Isabelli)

„A ja je premalo volim da bih to pokušao“, rekao je, „osim poput vukodlaka. Čula bi čudne stvari kad bih živio sam s tim odvratnim, sladunjavim, voštanim licem. Najnormalnije bi bilo svaki dan obojiti to blijedo lice duginim bojama i plave oči pretvoriti u crne: one odvratno nalikuju na Lintonove i potiču prijezir.“

7. (pripovjedač: g. Lockwood; g. Lockwood)

Heathcliff je dignuo ruku, ali ona (Cathy) je odskočila na sigurnu udaljenost, jer joj je očito bila poznata silina njegova udarca.

8. (pripovjedač: Nelly Dean; Heathcliff govori mladoj Cathy)

Gospođice Linton, neizmjereno bih uživao pri pomisli da će vaš otac biti nesretan. Neću spavati od zadovoljstva.

9. (pripovjedač: Nelly Dean; Heathcliff)

Moji stari neprijatelji nisu me pobijedili; sada bi bio pravi trenutak da se osvetim njihovim predstavnicima. No, gdje je smisao svega toga? Kao da sam se cijelo vrijeme trudio da pokažem lijepu crtu velikodušnosti.

Prilog 4

Emily Brontë, Orkanski visovi (kratak sadržaj)

Gospodin Lockwood posjećuje Heathcliffa na njegovu imanju koje se zove *Orkanski visovi*. Nakon čudnoga susreta zamoli Nelly, služavku na imanju koje je unajmio, da mu ispričava sve o njegovu životu i neobičnim stanarima te kuće.

G. Earnshaw imao je dvoje djece, Catherine i Hindleyja, a s puta donosi nepoznato siroče tamnije puti koje priznaje kao svoje dijete i tako odgaja. Nakon očeve smrti Hindley, koji je na njega bio ljubomoran, uskraćuje Heathcliffu školovanje i tretira ga kao divljaka i slugu. Catherine razvija s Heathcliffom vrlo prisan odnos koji uskoro prerasta u ljubav. Zajedno se suprotstavljaju Hindleyju. Njih dvoje upoznaju Isabellu i Edgara Lintona, djecu sa susjednoga imanja te se Catherine s njima osobito zbližava. Ona se poslije odlučuje i udati za Edgara nakon čega Heathcliff nestaje s Orkanskih visova. Vraća se nakon nekoliko godina kao bogat gospodin i započinje svoj osvetnički hod. Najprije se useljava na Orkanske visove k Hindleyju koji je postao kockar. Iskorištava mladu Isabellu nakon što je shvatio da pokazuje romantičnu sklonost prema njemu i ženi se njome. Nakon udaje, Heathcliff je zlostavlja i pretvara njezin život u pakao. Nakon što je saznala da je trudna, bježi i rađa sina Lintona. Hindley umire i u Heathcliffove ruke dospijeva i imanje Orkanski visovi i njegov zakoniti nasljednik, Hindleyjev sin Hareton. Heathcliff se prema djetetu ponaša kao što se Hindley ponašao prema njemu, oduzima mu mogućnost obrazovanja te ga pretvara u divljaka. U međuvremenu, Catherine se razbolijeva (psihoza). U njihovu posljednjem susretu, još si jednom priznaju vječnu ljubav. Catherine prije smrti rađa djevojčicu koju njezin suprug naziva Cathy. Umire i Isabella te se Linton mora doseliti Heathcliffu koji nastavlja svoj osvetnički plan kada mladu Cathy natjera na udaju za boležljivoga Lintona. Na taj način i njezino imanje, nakon Lintonove i Edgarove smrti, postaje Heathcliffovo.

Na kraju romana zbližavaju se i zaljubljuju Hareton i Cathy koja u njemu prepoznaje plemenitost i dobrotu. Heathcliff umire sam u staroj sobi svoje velike ljubavi, Catherine Earnshaw. Pokapaju ga kraj Catherine.

Prilog 5

Anketni listić

SPOL: **M** **Ž** **DOB:** _____

1. Kako su te se dojmili ulomci koje si čitao/čitala na satu? Jesu li te zainteresirali dovoljno da bi želio/željela pročitati roman u cijelosti?

2. Što misliš bi li se ovaj roman trebao tumačiti u srednjoj školi? Zašto?

3. Je li gospodin Heathcliff čovjek? Ako jest, je li lud? Ako nije, je li vrag?

Za koju bi se tvrdnju ti odlučio/odlučila? Obrazloži!

4. Suosjećaš li s Heathcliffom? Objasni! (Ako suosjećaš, navedi kada, u kojoj situaciji i zašto.)

5. Zaokruži što držiš točnim:

Za Heathcliffove postupke odgovorna je:

- a) Catherine i njezina udaja za Lintona
b) Heathcliffova narav/karakter
c) drugo

6. Na popisu pozitivnih psihosocijalnih osobina zaokruži one koje bi, prema tvojem mišljenju, odgovarale Heathcliffu.

pametna inteligentan ponosan hrabar pošten odlučan iskren nježan dobar ponizan
samouvjeren poduzetan požrtvovan stabilan stidljiv nesebičan skroman uslužan
vjeran pobožan moralan znatiželjan pristojan topao drag ambiciozan smiren
savjestan marljiv

Ako bi junaka opisao/opisala još nekom pozitivnom psihosocijalnom osobinom, možeš je nadopisati na praznu crtu. _____

7. Na popisu negativnih psihosocijalnih osobina zaokruži one koje bi, prema tvojem mišljenju, odgovarale Heathcliffu.

bezosjećajan odbojan lakomislen nesnalažljiv neodlučan plašljiv nerealan nestabilan
neposlušan sebičan ohol tašt nepravedan pasivan zao nesiguran nesretan tužan
ne pokazuje emocije nemaran lijen nevjeran nepošten lažljiv nemoćan ljubomoran
beskoristan hladan

Ako bi junaka opisao/opisala još nekom negativnom psihosocijalnom osobinom, možeš je nadopisati na praznu crtu. _____

6. Anketa

U splitskoj V. gimnaziji „Vladimir Nazor“, u drugome razredu, anketirano je 26 učenika. Omjer osoba muškoga i ženskoga spola bio je nejednak, anketu je ispunilo 17 osoba ženskoga spola i 9 osoba muškoga spola. Od ukupnoga broja učenika 20 je učenika imalo 16 godina, a njih šestero 17. Anketa je bila anonimna i nisu zatraženi nikakvi drugi podatci o učenicima jer su za potrebe teksta posve dovoljni bili podatci o spolu kako bi se, na osnovi njih, moglo zaključivati o razlikama u recepciji između učenika i učenica. Anketa je sadržavala upite o recepciji romana i pročitanih ulomaka, ali naglasak je ipak bio na učeničkim dojmovima o protagonistu. Anketni je listić dio pripreme.

Osnovni ciljevi ankete:

- 1) usustaviti učeničke dojmove o djelu i protagonistu
- 2) ustvrditi učeničko mišljenje o tumačenju romana u srednjoj školi
- 3) doznati suosjećaju li učenici s Heathcliffom
- 4) utvrditi kakav kritički stav učenici zauzimaju prema Heathcliffu
- 5) ustanoviti koje pozitivne i negativne psihosocijalne osobine učenici pripisuju protagonistu.

Anketni listić sastojao se od 7 pitanja od kojih su 4 bila opisna, a u preostalim trima pitanjima učenici su trebali zaokružiti odgovore koji su, prema njihovom mišljenju, točni. Učenici su na raspolaganju imali 7 minuta za rješavanje ankete (završni dio eksperimentalnoga sata).

Svi ispitanici osim jedne učenice i jednoga učenika tvrde kako su ih ulomci zainteresirali dovoljno da pročitaju roman u cijelosti. Učenica koja nije izrazila želju za čitanjem romana navodi kako je se roman dojmio, i da joj se čini poučnim, ali ju obeshrabrio velik broj likova i događaja. Učenik navodi kako su ga se ulomci dojmili, ali „ovakve su teme obrađivane u mnogo priča, stoga ne bih želio pročitati ovaj roman“. Neki od razloga zbog kojih učenici žele pročitati roman su: „dinamičan tijek radnje i brojna zbivanja“, „napetost i dramatičnost radnje“, želja za saznanjem o „sudbini te raznolike obitelji“, „mogućnost poistovjećenja“, itd. Jedna od učenica navodi i kako bi voljela pročitati djelo iako inače ne voli čitati. Na koncu, valja izdvojiti odgovor koji iskače iz čitave skupine i predstavlja zanimljivo učeničko zapažanje koje se može povezati s brojnim znanstvenim interpretacijama, poput Kettleove koja je spomenuta u radu:

„Ulomak romana mi se svidio jer je kraj jako sličan početku. Heathcliff je bio zlostavljan, a na kraju je on zlostavljao.“

Rezultati potvrđuju Diklićeve tvrdnje kako ispitanike u pripovjednome djelu najviše privlači uzbudljiva fabula, no o većem interesu koji za fabulu pokazuju dječaci u odnosu na djevojčice (Diklić 1989: 40) ipak se ne može govoriti jer i jedni i drugi u svojim odgovorima ili ne pružaju taj podatak ili i jedni i drugi pokazuju interes za unutarnji svijet lika.

Od ukupnoga broja, 22 učenika drži kako bi se roman trebao tumačiti u srednjoj školi, jedan učenik i jedna učenica na to pitanje nisu odgovorili, a dva učenika smatraju kako se roman ne bi trebao tumačiti u srednjoj školi (razlozi: „kompliciranost“ i „još samo jedna srce drapajuća priča“). Neki su od razloga koje učenici iz afirmativne skupine navode: poučnost, približavanje važnih „općeljudskih vrijednosti“, zanimljivost djela za njihov uzrast, „primjerenost godinama“, „radnja bliska čitatelju“, bavljenje „problemima koji su česti u našem uzrastu (kocka, ljubav, zapostavljanje, teror)“. Jedna od učenica navodi kako bi se roman trebao tumačiti jer „iz svih pročitanih djela do drugog razreda ne saznajemo o osvetoljubivosti i načinu na koji ona djeluje“. Iz učeničkih se odgovora može zaključiti kako žele čitati zanimljivija djela i kako shvaćaju didaktičku komponentu u djelu koja prozlaži iz razornosti i uzaludnosti ljudske osvete.

Dvije ispitanice nisu odgovorile na treće pitanje. Tek dvije učenice Heathcliffa ne drže čovjekom, a jedna ga od njih naziva „čudovištem“. Dakle, 22 učenika Heathcliffa ocijenjuje kao čovjeka, a razlikuju se samo prema procjeni njegova mentalnoga stanja. Prema procjeni 11 učenika (8 učenica i 3 učenika) protagonist je luda osoba, a njih jedanaestero percipira ga kao normalnoga čovjeka (5 učenica i 6 učenika). Njegovo ponašanje uglavnom opisuju kao posljedicu „nepravde u životu“, „traume iz djetinjstva“, pretjerane „želje za osvetom“, „ljubomore“, „teškoga djetinjstva“ i izostanka „pravoga primjera u životu“. Iz učeničkih odgovora jasno je kako učenici doživljavaju Heathcliffovo djetinjstvo važnim za konstrukciju njegova identiteta, te kako osuđuju ponašanje drugih prema protagonistu u djetinjstvu. Također, u opisu njegove osobnosti, velik broj učenika spominje važnost osvete u njegovu životu, čime potvrđuju da su unatoč primjeni fragmentarnoga pristupa dobro razumjeli neke temeljne odrednice lika i fabule.

Četvrti se upit odnosio na suosjećanje s glavnim likom. Samo osmero učenika (2 učenika i 4 učenice) ne suosjeća s Heathcliffom, a jedna učenica kaže kako postoje situacije u kojima suosjeća s njime te da ima situacija u kojima s njime ne može suosjećati. Afirmativna većina

potvrđuje pretpostavku iznijetu u radu kako čitatelj, bez obzira na to što Heathcliff čini, i dalje suosjeća s njime. Objašnjenja za izostanak suosjećanja uglavnom se odnose na činjenicu da je riječ o „osvetniku“ i „nasilniku“ s kojim ne treba suosjećati te da je trebao „promisliti i shvatiti koju ludost radi jer nije ljubav uvijek opravdanje“. Učenici s Heathcliffom suosjećaju uglavnom zbog „zlostavljanja“ jer već kao „siročće“ nailazi na loše ponašanje drugih. Nekoliko učenica i jedan učenik navode kako suosjećaju s njime zbog Catherinina ponašanja prema njemu (odabira drugoga). Jedna učenica navodi: „Suosjećam jer je izgubljen i traga za mirom koji misli da će postići osvetom.“ Odgovori ukazuju da učenici dobro prepoznaju i razumiju temeljne događaje u Heathcliffovu životu.

Analiza odgovora na peto pitanje pokazala je kako 10 učenika (4 učenika i 8 učenica) za Heathcliffove postupke drži odgovornom isključivo Catherine, a njih 7 tvrdi kako je Heathcliffova narav pravi uzrok takvoga ponašanja (3 učenika i 4 učenice). Dva su učenika nadopisala kako drže da je Heathcliffovo djetinjstvo i zlostavljanje odgovor na postavljeni upit. Četiri su učenice nadopisale isto, međutim one za njegovo ponašanje krive i Catherine (imaju dva odgovora). Još su se tri učenice odlučile za dvije tvrdnje (Catherine i Heathcliffova narav). Dakle, kad se sve zbroji, 15 učenika drži kako je Catherine, ako ne jedina odgovorna, onda sukrivac za Heathcliffove postupke.

Učenici su u šestome i sedmome upitu morali zaokružiti pozitivne i negativne psihosocijalne osobine koje bi, prema njihovome mišljenju, odgovarale Heathcliffu. Rezultati pokazuju da su učenici Heathcliffa doživjeli kao odlučnu (17, 6 učenika i 11 učenica), samouvjerenu (12, 3 učenika i 9 učenica), ponosnu (11, 2 učenika i 9 učenica), ambicioznu (10, 3 učenika i 7 učenica), hrabru (7, 3 učenika i 4 učenice), inteligentnu (6, 2 učenika i 4 učenice), iskrenu (6, 3 učenika i 3 učenice), pametnu (5, 2 učenika i 3 učenice), poduzetnu (5, 1 učenik i 4 učenice) i znatiželjnu (3, 2 učenika i 1 učenica) osobu. Samo jedan učenik drži ga poštenim, a osobine nježan, ponizan i stabilan zaokružene su samo jednom, i to od učenica. Jedan učenik i jedna učenica smatraju ga moralnim, što je zanimljivo primijetiti. Također, valja istaknuti kako ga samo učenice, i to njih 4, smatraju vjernom osobom. Dva su učenika nadopisala da je Heathcliff *duboko u sebi neiskvaren*, a nijedna učenica nije nadopisala nijednu pozitivnu psihosocijalnu osobinu.

Prema rezultatima analize sedmoga zadatka, 19 učenika tvrdi da je Heathcliff nesretan (3 učenika i 16 učenica), a njih 18 (6 učenika i 12 učenica) drže ga nestabilnim. Nadalje, opisan je kao ljubomorna (14, 6 učenika i 8 učenica), hladna (14, 4 učenika i 10 učenica), ohola (13 i

5 učenika, 8 učenica), bezosjećajna (12, 4 učenika i 8 učenica), tužna (10, 3 učenika i 7 učenica) i zla (9, 5 učenika i 4 učenice) osoba koja ne pokazuje emocije (8, 6 učenika i 2 učenice). Sedmero učenika drži da je nesiguran (3 učenika i 4 učenice), nepravedan (2 učenika i 5 učenica) i sebičan (2 učenika i 5 učenica), njih 6 tvrdi kako je glavni lik nerealan (6 učenica) i nepošten (1 učenik i 5 učenica), dok 2 učenika i 2 učenice misle kako je Heathcliff i odbojan. Dvije su učenice zaokružile da je lakomislen te dvije da je pasivan. Jedan ga učenik doživljava kao nesnalažljivoga, jedan tvrdi da je nemaran i jedan da je lažljiv. Osobinu beskoristan zaokružila je jedna učenica, kao i osobinu neposlušan. Jedan učenik i jedna učenica drže ga nemoćnim. Među nadopisanim negativnim psihosocijalnim osobinama pronašle su se ove karakteristike: *oštećen, ranjiv i drzak/arogantan*. Valja istaknuti kako su dva učenika i četiri učenice koje su zaokružile da je zao, u četvrtome pitanju napisale kako s njim ne suosjećaju, dok je druga četvorica učenika koja je zaokružila tu osobinu napisala da i suosjeća s Heathcliffom. Dakle, učenice koje ga doživljavaju kao zloga lika ne mogu ni suosjećati s njime.

7. Zaključak

Orkanski su *visovi* jedini roman Emily Brontë, klasik engleske književnosti koji od svoga pojavljivanja do danas ostaje kontroverzno djelo koje privlači i suvremenog čitatelja. Djelo nije sastavni dio nastavnoga plana i programa u hrvatskim školama, pa je cilj ovoga rada bio prikazati mogući metodički pristup romanu u gimnazijama, točnije, interpretaciju i metodički pristup protagonistu *Orkanskih visova*. Poseban dio teksta čine odnosi glavnoga lika s nekima od ženskih likova u djelu. Heathcliffov lik pruža mogućnosti iscrpnoga tumačenja različitih vrsta karakterizacija (fizičke, socijalne, psihološke i etičke), ali i mogućnost tumačenja stilskega oblikovanja lika jer pokazuje osobine junaka bajronovskoga tipa. Rad sadržava i pripremu za sat (fragmentarni pristup) koji je izveden u splitskoj V. gimnaziji „Vladimir Nazor“, u drugome razredu. Provedena anketa pokazuje kako su se odabrani ulomci svidjeli učenicima, zainteresirali ih te kako bi većina željela pročitati djelo u cijelosti. Također, većina učenika tvrdi kako bi voljeli da se roman tumači u srednjoj školi. Tijekom izvedbe nastavnoga sata, učenici su pokazali velik interes za ulomke, protagonista i sudbine likova u djelu. Njihova aktivnost, domišljati odgovori i razmišljanja o osobito važnim trenutcima u Heathcliffovu životu, potvrđuju pretpostavku o mogućnosti dobre primjene romana u srednjoškolskome obrazovanju. Roman potiče učenike u vrlo osjetljivome razdoblju života da zauzmu kritički stav prema etičkim problemima u djelu, prema vladanju i djelovanju likova te otvara brojne mogućnosti rasprave, ne samo o protagonistu, nego i o drugim likovima, njihovim odnosima i postupcima. Treba istaknuti i važnost didaktičkoga momenta u romanu, Heathcliffovu promjenu koja proizlazi iz shvaćanja uzaludnosti njegovih osvetničkih nastojanja, koji može utjecati na učeničko doživljavanje moralnoga pitanja osвете. Neostvorena ljubav s početka romana nalazi svoj antipod u ostvarenoj ljubavi mlade Cathy i Haretona. Cathy, odlučujući se za Haretona mijenja njegovu osobnost, a na neizravan način i Heathcliffovu. Iskorjenjuje Heathcliffovu ostavštinu neobrazovanosti i divljaštva iz Haretona, dopuštajući mu tako da zajedno postanu i imaju što su Heathcliff i Catherine oduvijek htjeli, jedno drugo u vlastitom raju na vrištinama. Charlotte Brontë u predgovoru govori o mraku *Orkanskih visova*, ali kraj romana ipak isijava nepobjedivi sjaj dviju ostvarenih ljubavi, u životu i u smrti.

8. Literatura

Allen Stevenson, John. 1988. "Heathcliff is Me!": Wuthering Heights and the Question of Likeness. *Nineteenth-Century Literature* 43 (1).

Almeida, Amy E. 2011. Wuthering Heights: "Curioser and Curioser". *The Trinity papers*. 49–67.

Bell, Vereen M. 1962. Wuthering Heights and the Unforgivable Sin. *Nineteenth-Century Fiction* 17 (2). 188–191.

Brontë, Emily. 2013. *Orkanski visovi. Šareni dućan*. Koprivnica.

Buckler, William E. 1952. Chapter VII of "Wuthering Heights": A Key to Interpretation. *Nineteenth-Century Fiction* 7 (1). 51–55.

Cotom, Daniel. 2003. I Think; Therefore, I Am Heathcliff. *ELH* 70 (4). 1067–1088.

Craik, W. A. 1968. *The Brontë Novels*. Methuen & Co Ltd. London.

DeRosa, Robin. 1998. "To Save the Life of the Novel": Sadomasochism and Representation in "Wuthering Heights". *Rocky Mountain Review of Language and Literature* 52 (1). 27–43.

Diklić, Zvonimir. 1989. *Lik u književnoj, scenskoj i filmskoj umjetnosti*. Školska knjiga. Zagreb.

Ketl, Arnold. 1962. *Engleski roman*. Svjetlost. Sarajevo.

Epstein Nord, Deborah. 1998. "Marks of Race": Gypsy Figures and Eccentric Femininity in Nineteenth-Century Women's Writing. *Victorian Studies* 41 (2). 189–210.

Gold, Linda. 1985. Catherine Earnshaw: Mother and Daughter. *The English Journal* 74 (3). 68–73.

Gregory, Marshall. 2004. Ethical Engagements over Time: Reading and Rereading "David Copperfield" and "Wuthering Heights". *Narrative* 12 (3). 281–305.

Hafley, James. 1958. The Villain in Wuthering Heights. *Nineteenth-Century Fiction* 13 (3). 199–215.

Hennessy, Brendan. 1978. *The Gothic Novel*. Longman Group Ltd. Harlow.

Hope Dodds, Madeleine. 1944. Heathcliff's Country. *The Modern Language Review* 39 (2). 116–129.

Jaret McKinstry, Susan. 1985. Desire's Dreams: Power and Passion in "Wuthering Heights". *College Literature* 12 (2). 141–146.

KOC, Ertuğrul. 2007. Wuthering Heights: A Hybrid that Rejects Classification. *Journal of Arts and Sciences*. 115–124.

Lang, Cecil Y. 1987. Love among the Ruins. *Browning Institute Studies* 15. 1–22.

Lethbridge, Stephanie; Mildorf, Jarmilla. 2004. Basics of English Studies: An introductory course for students of literary studies in English. Universities of Tübingen, Stuttgart and Freiburg.

Mosse, Jeanne. 1997. Wuthering Heights and Jane Eyre: Deadly Versus Healing Fantasy in the Lives and Works of the Brontës. *Undergraduate Review: a Journal of Undergraduate Student Research* 1. 49–66.

Peričić, Denis. 2013. Ljubav nikad ne umire. U: *Orkanski visovi. Šareni dućan*. Koprivnica. 311 – 315.

Pike, Judith E. 2009. "My name was Isabella Linton": Coverture, Domestic Violence, and Mrs. Heathcliff's Narrative in Wuthering Heights. *Nineteenth-Century Literature* 64 (3). 347–383.

Pykett, Lynn. 1989. Gender and Genre in Wuthering heights: Gothic Plot and Domestic Fiction. *Women's writers*. 1–7.

Shunami, Gideon. 1973. The Unreliable Narrator in Wuthering Heights. *Nineteenth-Century Fiction* 27 (4). 449–468.

Skjaldardóttir, Guðbjörg. 2012. Elements of the Gothic. falling from Nature in Wuthering Heights. University of Iceland.

Slavić, Dean. 2011. *Peljar za tumače*. Profil. Zagreb.

Solomon, Eric. 1959. The Incest Theme in Wuthering Heights. *Nineteenth-Century Fiction* 14 (1). 80–83.

- Stevenson, W. H. 1968. *Emily and Anne Brontë*. Routledge and Kegan Paul Ltd. London.
- Thormählen, Marriane. 1997. The Lunatic and the Devil's Disciple: The 'Lovers' in *Wuthering Heights*. *The Review of English Studies* 48 (190). 183–197.
- Tomić, Ana. 2015. Ženski likovi u romanima Milana Begovića: interpretacija i metodički pristup. Kvalifikacijski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. 49 str.
- Van Ghent, Dorothy. 1952. The Window Figure and the Two-Children Figure in “*Wuthering Heights*”. *Nineteenth-Century Fiction* 7 (3). 189–197.
- Vine, Steven. 1994. The Wuther of the Other in *Wuthering Heights*. *Nineteenth-Century Literature* 49 (3). 339–359.
- Woodring, Carl R. 1957. The Narrators of *Wuthering Heights*. *Nineteenth-Century Fiction* 11 (4). 298–305.
- Worth, George J. 1958. Emily Brontë's Mr. Lockwood. *Nineteenth-Century Fiction* 12 (4). 315–320.